

Přítomnost

ROČNÍK XIII

V PRAZE 30. PROSINCE 1936

ZA KČ 2.—

Pět měsíců války ve Španělsku STANISLAV YESTER

Síla a slabost Německa KONRAD HEIDEN

Živnostník se má učit, ne naříkat JUNIUS

André Gide před a po vyhnání z ráje STULTUS

Stavět bezpečněji a lépe! BERTY ŽENATÝ

Co je to - evropský duch? L. HITSCHMANNOVÁ

Zápas o veřejné mínění — Dobrovolná péče — U pokladny stál...

Konfekce — Odpověď inženýrova

KNIHOVNA
 JEST OZDOBOU DOMOVA.
 NAŠE NOVÉ SESTAVOVACÍ KNIHOVNY
 JSOU KRÁSNÉ ÚČELNÉ A LEVNÉ.
 ILLUSTR. KATALOG ZDARMA A FRANKO

Terma

V PRAZE II., VODIČKOVA 32
 PALAC -U NOVAKŮ-. TEL. 23312.

V BRATISLAVĚ Laurinská 22, telefon 1128
 V BRNĚ K. VÄGNER, Česká 16.

KRAUS & SPOL.

tailors for gentlemen and ladies

Telefon 309-69

PRAHA II,
 Panská ul. 10

Odborný lékař pro porodnictví a pro nemoci žen
MUDr. K. STEINBACH
 PRAHA II, Havlíčkovo náměstí 22. — Ord. 9—11, 2—4. — Telefon 270-13

Sanatorium dr. Opatrný

Telefon číslo 15

Starý Smokovec

léčí plicní choroby - Morbus Basedow

Otevřeno po celý rok

BANKOVNÍ DŮM

PETSCHKEK A SPOL.

PRAHA II,

BREDOVSKÁ 18

ADRESA TELEGRAMŮ:

P E T S C H E K O M P

KLUB PŘÍTOMNOST
 sekretariát a klubovní místnost v Praze XI., budova
 Všeobecného pensijního ústavu (vých. vchod), tel. 355-33

PŘÍŠTÍ VEČER KONÁ SE VE STŘEDU 13. LEDNA 1937.

Podmínky členství: Členem může se stát ten, kdo bude přijat výborem na doporučení jeho dvou členů. Zápisné jednou pro vždy Kč 50, roční příspěvek činného člena Kč 80, rodinného Kč 40, akademického Kč 20 (zápisné Kč 10), zakládajícího Kč 2.000 jednou pro vždy.

Hosté mohou přicházeti do klubu na jeden nebo tři večery, jestliže je výbor pozval a člen uvedl.

„Pěstujme aktivní veřejné mínění“ — to bylo heslo, s jakým zahájil svoji činnost klub Přítomnost v Hradci Králové a pozval na večer dne 18. prosince dra Rudolfa Procházku, aby promluvil na téma: Postavení Československa v mezinárodní situaci. Hojná účast vybraných a pozvaných hostů široké

veřejnosti a nikoliv pouze úzké společnosti svědčila o tom, že do Hradce Králové přichází něco nového a dlouho očekávaného. Nejlepším důkazem o tom jest nadšená účast a opravdové uznání osob, které jinak skepticky se staví k nejrozmanitějším spolkovým akcím. Výklad dra Procházky, následující

debata a dotazy, jakož rozhovor s četně se dostavivšími členy pražské Přítomnosti vysvětlily dokonale, jak může hradecká Přítomnost plnit úkol, který si oním heslem vytkla.

„V klubu Přítomnost se neštve a nepomlouvá“ — s tímto a s jinými zásadami zahájil na podzim roku 1934 svou činnost klub Přítomnost v Sadské. Podtržení této samostatnosti společenského života porozumíme, když uvážíme, že boj v obecních volbách v létě vopomenutého roku byl v Sadské veden se zvláštní drsností a zapuštělostí. Zakladatelé tohoto klubu mohou nám také potvrditi, že v Sadské založení klubu Přítomnosti bylo reakcí proti rozeřvání bojem politickým. Rozhodnutí občanstva v Sadské, politikou rozniceného, k tomu, aby se vrátilo k politice a pěstovalo ji v prostředí společenském, nezatíženém bojem a příslušností politickou, dále probuzení politického zájmu v Hradci Králové, který nechce mít své „mínění“, nýbrž chce

tvořit aktivní veřejné mínění, to vše odpovídá starému programu pražského klubu Přítomnost, obracet veřejný zájem k aktualitám politickým i kulturním a odbornou přednáškou a volnou debatou řídit veřejné mínění ve smyslu všestranné státnosti a nikoliv stranického zaujetí. — Před desíti lety v Praze, před dvěma roky v Sadské, letos v Hradci Králové a v Příbrami — kde všude napřesrok, za dvě léta, za deset roků začnou si lidé konečně všimati přítomnosti politické a kulturní se stanoviska zájmu veřejného a všeobecného a nikoliv pouze osobního a dílčího? (IK)

Loutky, divadla

zn. JERKA v la provedení
 a levně v výrobce

Jan Král, Praha VI,

Na Slupi 13 (T. 344-96) Ceník zdarma

OBSAH 51. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: F. PEROUTKA: Kdy bude válka? — KONRAD HEIDEN: Ven ze zakletého kruhu extrémů! — DALIBOR C. FALTIS: O činnosti naší hudební kritiky. — OTTO RÁDL: Politické divadlo má úspěch. — JAR. DĚDEK: Ve stínu zítřka. — JOSEF GOČÁR: Útoky na Mánes. — Je Exportní ústav vinen? — Vánoční stromek v SSSR. — Vojáci demokracie. — Poslední list Edgara André. — Odpovědnost a politika. — O novou organizaci filmového zpravodajství.

Přítomnost

za redakci odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. • Nevýžádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok Kč 100.—, na půl roku Kč 50.—, na čtvrt roku Kč 25.—, jednotlivá čísla Kč 2.— • Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10. I. 1924 • Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNY O R B I S, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA Č. 62

Pět měsíců války ve Španělsku

Povstání proti španělské vládě, které vzplanulo dne 18. července 1936, bylo velmi pečlivě připraveno. Výpočty selhaly jedině ve velkých španělských městech, kde široké vrstvy se postavily na odpor a obsazení spiklencům znemožnily. Z deseti španělských měst, jež čítají více než 100.000 obyvatel, jen ve třech dosáhli povstalci převahy a tím také moci. To bylo v Seville, Granadě a Zaragoze. Plný úspěch mělo povstání na severu v Castilii a na jihu v Andalusii. Ale mezi jihem a severem povstalecké moci bylo široké pásmo pod kontrolou zákonné vlády, sahající od hranic portugalských až po francouzské a od zálivu Biskajského až po Malagu.

Jak vyhlížel poměr sil na obou stranách v prvních dnech povstání, jsme zde už podrobně probrali (čís. 33). Pro vládu bez pravidelného vojska, bez řádného řízení operací i války, nejkrušnějšími byly první dva týdny, kdy od Burgosu přes pohoří Quadarramské povstalci pronikli k Madridu až na 50 km. Zastavením povstaleckého postupu na Madrid a očištěním několika izolovaných povstaleckých odporů na severním pobřeží a v Catalanii skončilo první období občanské války, období lokálních improvizací vojenských, v nichž hlavní roli hrálo překvapení, zrada a intuitivně bojující neorganizované zástupy.

V dalších údobích operační iniciativa přechází na povstalce, kteří mají to, čeho je třeba k soustavnému vedení válečných operací: velení, taktické jednotky a zásobovací službu. Vládní milice, špatně ozbrojená, bezhlavě vedená, neukázněná, třeba velmi obětavá, dostává se do defenzivy, v níž trpí velikými ztrátami. Generál Franco pomocí cizinecké legie a Marokánců pokouší se nejprve o spojení obou povstaleckých oblastí: Castilie s Andalusií přes Estremaduru, tedy podél hranic portugalských. Povstalci obsazují Bajadóz a Meridu a tím odřezávají Madrid od Portugalska. Od Cadizu až po Burgos je obnoveno železniční spojení.

Konečným objektem operací generála Franca byl Madrid. Než přistoupil k pochodu na hlavní město, musil se dobře připravit a zajistit, aby během této operace nebyl připravován o síly vládní ofensivu na jiných úsecích. Největší nebezpečí v tom směru hrozilo v Navaře, kde pobřeží Biskajského zálivu v těsné blízkosti Francie mohlo se stát základnou pro mocnou vládní ofensivu do Aragonie, na Zaragozu nebo do Navarry. Podaří-li se vládním silám udržet celou francouzskou hranici a severní pobřeží, může být nakonec ohrožena i Castilie. Proto se Franco rozhodl protáhnout železnici Cadiz—Burgos až k St. Sebastianu a Irunu. Zmocnil se postupně obou posledních měst a tím odřezal vládě spojení se severními španělskými přístavy, zajistil tím týl provincie Navarry a obsadil na 200 km francouzsko-španělské hranice. Tím odvrátil také nebezpečí od Zaragozy. Takto pojištěn na severu, rozhodl se pro přímý postup na

Madrid. Poněvadž přes Quadarramské pohoří by se operace špatně zásobovala a směřovala přes těžký terén, v němž ani počasí nebylo na podzim valné, Franco volil postup proti Madridu údolím řeky Tajo, tedy od jihozápadu. Zmocňuje se Talavery, nakonec i Toleda a osvobozuje Alcazar.

Válka trvala už tři měsíce, když v polovině října Franco začal s hlavní operací proti Madridu. Po celou dobu zachoval si operační aktivitu. Uvážíme-li, že s armádou nevětší než 100.000 mužů držel při tom rozsáhlé úseky front, třeba nesouvislých od Zaragozy po Malagu, přece to byly úspěchy. Nikdy se mu na úderných úsecích nepodařilo soustředit více než 20—25 tisíc mužů. Jako úderných jednotek užíval cizinecké legie a Marokánců. Na pasivních úsecích vystačil s jednotkami, porízenými ze španělských fašistů, které takticky mají asi podobnou hodnotu, jako miliční jednotky vládní lidové fronty.

Neutralita demokracií spojencem Franca.

Hned na počátku povstání bylo jasné, že Franco musil si předem zajistit pomoc některých velmocí a že jim za ni musil něco významného slíbit. Zřejmě se vyjádřila pomoc Italie, která poslala Francovi značné letectvo a za to si obsadila Baleáry. Ukázalo se, že pomáhají také Němci, prý za odstoupení Kanárských ostrovů, jichž potřebují jako letecké základny. Pokusy neutralisovat občanskou válku ve Španělsku selhaly. Franco, znamenitě zásobován válečným materiálem italským a německým, postupoval. Vládní vojska se omezovala na tvrdošíjnou, špatně manévrující obranu. Po pádu Toleda se zdálo, že Franco má vlastně Madrid v rukou a že jeho předpoklady (prohlašoval, že se města zmocní 6. listopadu) jsou správné.

Jak se zdá, nakonec svitlo, že účelem neutrality velmocí, poctivě neutralitu chápajících, není pomoci do sedla Francovi, který podělí španělské území na Itálii a Německo, nýbrž že účelem neutrality je postupné utlumení a uhašení španělského požáru a obnovení normálních poměrů v zemi v rámci její staré integrity. Nejprve se vzpamatovali Rusové a po vzoru Němců a Italů začali podporovat španělskou vládu materiálem a odborníky. Zdálo se, že už je pozdě. Franco měl stále převahu ve vzduchu, měl tanky a značné dělostřelectvo. Všechny tyto těžké zbraně u něho řídili kvalitní odborníci. Madrid se zdál ztracen. Ani ti, co vládě ve Valencii drželi palec, nevěřili, že hlavní město odolá. Franco byl si tak jist úspěchem, že se nesnažil svou operaci proti Madridu dobře oprýtna a křídlech, hlavně na křídle jižním. Franco nezajistil si ani severní bok. Zkrátka, cítil se vítězem před vítězstvím. Počátkem listopadu je opravdu před branami Madridu. Fronta v té chvíli tvoří úzký klín, jehož vrchol je v madridském západním předměstí před řekou Manzanares. Jedno rameno fronty od tohoto vrcholu směřuje přímo na jih, druhé na západ.

Boj o Madrid.

Správně vzato, jinak ani Franco nemohl na milio- nové město útočit se silami, jež měl k dispozici. Nemohl je obklíčit. Musil tedy, podobně jako Němci r. 1914 při obléhání Antverp, prohlodávat se do středu města. Za dosavadní taktické pasivity a operativní nemohoucnosti vládních vojsk nebyla to úloha neproveditelná. Při sebe menší aktivitě vládních vojsk byla však operace Francova velmi riskantní, poně- vadž v bocích byla nechráněná.

Franco spoléhal v první řadě na svou značnou tech- nickou převahu. Než zahájil postup proti Madridu, zásobil svá letiště pumami a dělostřelectvo střelivem. Spoléhal také mnoho na „pátou kolonu“, tak totiž nazýval své spojence uvnitř Madridu, z nichž značná část byla organisována a vyzbrojována vyslanectví- mi států, sympatisujících zřejmě s Francem (aféra vyslanectví finského). Ve dvou věcech se Franco pře- počítal: „Pátá kolona“ selhala a odpor vládních vojsk se ukázal větší, než jeho nejmurnější předpoklady tušily.

Co vyvolalo obrat? Co tak zpřeházelo Francovy výpočty? Změnila se náhle vládní milice? Naučila se zacházet s novým válečným materiálem? Zazraky se nedějí. Během prvních tří měsíců války na vládní straně se mnoho pro organisování války, výcvik a vý- zbroj větších taktických jednotek neudělalo. Válka byla vládou vedena diletantsky bídne, příštípkařsky, neukázněně. K organisaci války a dobrých taktických sil je třeba času. Čtvrt roku nestačilo. Hlavně chy- běly velitelské kádry a specialisté. Nejlepší válečný materiál v neobratné ruce se stává haraburdím. Ke kvalitnímu materiálu je třeba kvalitních lidí. Nesta- čilo opovrhovat smrtí. Bylo třeba se učit a hodně učit.

Proti klínu třeba klín, proti úderné síle údernou silou. Vládní velení potřebovalo dobře pracujících štá- bů, jaké měl Franco, a protiváhy proti jeho úderným silám, které představovaly: 1 divise cizinecké legie, 1 divise marokánských žoldnéřů, 2 dělostřelecké bri- gády, řízené cizími specialisty, 1 letecká brigáda, se- stavená z cizinců, a asi pluk tanků. Bylo třeba proti- váhy proti tomuto Francovu údernému sboru, čítají- címu asi 30.000 výborně vycvičených mužů s 200 děly, 200 letadly (z toho 50 těžkých bombardova- cích) a asi 100 tanky.

Vrcholný bod.

Ve španělském válčení se potvrdila stará pravda teorie, kterou razil už Clausewitz, že obrana je silnějším formou boje s pasivním cílem (sebe- zachování) a útok slabší formou s aktivním cílem (zničení nepřitele). Aby se dosáhlo aktivního cíle, je třeba sáhnout k slabší formě boje a slabší for- ma (útok) má úspěch nad tou silnější (obranou), jen když si zajistí trvalou převahu přes vrcholný bod tažení. A vrcholným bodem tažení je okamžik, kdy útoku se podaří postupně zeslabovat obranu, lámat stále více a více její soudrž- nost, soustavnou obranu měnit v nesoustavnou a ne- soustavnou obranu v neuspořádaný ústup, který končí desorganisací. Desorganisace nepřátelských sil je technický výraz pro porážku.

Proto útok, kterému se nedaří stále větší a větší desorganise nepřátelské obrany, musí končit ro- vnováhou sil, musí vyvrcholit v kritickém, jak Clausewitz říká, „kulminačním“ bodu tažení, kdy vyčerpaný útočník musí se zarazit před nezdolnou obranou, která nestrádala sil, zatím co on je útoky roztratil. Ve světové válce takový „kulminační“ bod tažení byl za bitvy na Marně počátkem září 1914. Vojevůdce se ukáže právě v tom, jak dovede od- hadnout poměr sil a zda dovede správně vy- cítit okamžik, kdy nastává „kulminační“ bod, kdy útok je lámán obranou. Nemá-li obránce v tomto rozhodném okamžiku zálohy, kterými by mohl přistoupit k rozhodnému protiútku a nepřitele znaveného útokem desorganisovat a ro- zehnat, začíná nové údobí války, nové tažení s novým hromaděním a měřením sil.

Franco po dvoutýdenním marném útočení vnikl nakonec 16. listopadu do universitní čtvrti na severo- západě Madridu a tak získal 3 čtver. km území za cenu asi 15.000 mužů. To je tedy 1 čtver. kilometr placený 5000 muži. Cena hodná bojů na západní frontě za války světové. Kdyby měl takovým způso- bem dále bojovat o Madrid, který měří asi 40 čtver. kilometrů, těžko by se dopočítal jednotek, jichž by k tomu potřeboval.

Příčiny obratu.

Co způsobilo tento náhlý obrat, tu tvrdou odolnost vládních obránců Madridu? Kvalitním jednotkám generála Franca postavily se do cesty kvalitní jednotky mezinárodní brigády a kva- litnímu materiálu Francovu s kvalitním řízením po- dobný materiál a řízení na straně vládní. Francův sbor, útočící na Madrid, srazil se s mezinárodní bri- gádou, čítající na 10.000 mužů, sestavenou ze starých vojáků světové války nejrůznějších národností, ve- dených dobrými důstojníky. Madridská obrana do- stala kvalitní letectvo, které se odvážilo dokonce útoku na Francova letiště. Koncem listopadu ještě jednou se Franco pokusil o další útok do vnitra mě- sta, ale bez úspěchu. Zatím co jeho sil ubývalo, rostly síly a hlavně sebedůvěra obránců, množil se jejich materiál. Na počátku prosince měl Franco ještě zřejmou převahu v letectvu a dělostřelectvu, ale v půli prosince tato převaha je ztracena. Vládní le- tectvo aktivně hájí Madrid a vládní dělostřelectvo pracuje s nevídanou přesností a palebnou mohut- ností.

V druhé půli listopadu je zřejmé, že Franco s tím, co má, se už Madridu nezmocní. Vlády, které jej za- tím uznaly za zákonného vládcu Španělska, byly by utrpěly těžkou diplomatickou i mocenskou porážku (opakuje se tragedie Kolčaka, který také v „kulmi- načním“ bodu tažení proti bolševikům byl uznán Spojenci a od toho okamžiku stále ustupoval), kdyby jej nechaly bez pomoci. A tak podle zpráv anglických pozorovatelů v Cadizu 21. listopadu bylo vyloďeno 9000 německých vojáků, 26. listopadu 10.000 a v prvních prosincových dnech dalších 6000. Podobně bylo s pomocí italskou. Od druhé půle listopadu zá- vody Fiat prý dodávají Francovi denně 4 letadla, z Italie odplouvají jednotky dělostřelecké. Fašistická divise „28. října“, která se vrátila z Habeše, dostala rozkaz, aby se připravila na cestu do Španělska.

Francu počátkem prosince má svůj úderný sbor cizinecko-marocký zcela opotřebován. Marokánci při tom trpí také velikými mrazy. K tomu se připojuje špatná operační perspektiva Ramadanu, kdy mohamedáni slaví svátky a neválčí a Ramadan je přede dveřmi. Zkrátka Franco potřebuje, aby mohl válčit a co nejdříve se Madridu zmocnit, nejméně dva svěží sbory dokonale vycvičených vojáků, tedy 4 divise asi o 60.000 mužů. Pokud se dá věřit zprávám anglickým, Němci prý nabídli 2 divise a Itálie jednu. Při tom Italové neposkytnou vojsko pro operace proti Madridu, nýbrž jen na výměnu Francova vojska ve východní části Španělska, hlavně na Baleárech a snad u Malagy. Němci spíše koncentrují své síly a vliv v západním a v severním Španělsku, nesporně radí Francovi v operacích proti Madridu.

Přípravy k novému tažení.

Francu utrpěl porážku tím, že po dvouměsíčních bojích trčí před Madridem, který je koncem prosince lépe hájen, než když se k němu po prvé přiblížil. Vládní velení mu znesnadnilo situaci také tím, že se rozhodlo už na konci listopadu k menším ofensivním akcím jednak do jeho jižního boku a jednak do boku severního. Tyto vládní operace nevedly k zvláštnímu zisku území, ale ukázaly, že vládní síly nejsou vyčerpány, že ztvrdly a že Franco nemůže bez dobrých záloh za křídly bezpečně stát před Madridem.

Nejtěžší boje odehrály se však v prvních dnech prosincových, kdy Franco se znovu zoufale pokoušel dostat do Madridu ze severozápadu. Pak nastala delší operační pomlčka, které Franco využil k přeskupení sil. Vycházel patrně z předpokladu, že tuhý odpor vládních sil se projevuje jen z a b o j ů o b y d l e n á m í s t a, v městě, a že tento odpor povolí, jakmile budou technika a dobrá vojska nasazeny mimo obydlené prostory. Tak v polovině prosince nasadil Franco západně Madridu v úseku Posuelo—Ummera směrem k severu útok, jehož se účastnilo asi 10 praporů pěchoty, jezdecký pluk a prapor tanků. Vládní vojska ustoupila s počátku o 1 km, ale později ztracené území získala zpět. Když zde selhalo, nasadil Franco 20. prosince dále k západu nový útok, ale i tento bezvýsledně. Na Štědrý den, když tlak na vládní frontu západně Madridu povolil, postoupila vládní vojska dopředu, nesetkávajíc se s odporem a našla zákopy nepřítel vyklizené. Těchto operací západně Madridu v druhé polovině prosince účastnily se už německé pravidelné jednotky, patrně z těch, jež byly koncem listopadu a počátkem prosince vyloženy v Cadizu. Ukázalo se, že vládní jednotky dovedou odolávat také v otevřeném poli.

Na počátku prosince došlo nad Madridem také k největším leteckým srážkám, v nichž ukázalo vládní letectvo značnou převahu nad letectvem Francovým. Je-li pravdou, že Francovo letectvo je německé a vládní sovětské, tedy Rus se nad Madridem ukázal lepším letcem než Němec. Nálet 20 třímotorových bombardovacích letadel Francových, provázených 28 stíhačkami, byl rozehnán 25 vládními stíhačkami; při tom 5 Francových letadel bylo sestřeleno. Podle anglických zpráv v prvních deseti dnech prosincových ztratil Franco 36 letadel. Na straně vládní velmi se prý osvědčují letadla americká.

Od počátku války jen Němci prý dodali Francovi přes 300 letadel. Počítejme, že Italové asi stejný počet. Jde tu tedy o ztráty asi 100 strojů měsíčně. Tyto číslíčky by odpovídaly tvrzení anglického tisku, že Německo investovalo do války španělské už na 200 milionů marek, tedy částku, která se rovná zhruba jednorozhodnému vojenskému rozpočtu Československé republiky. Připočítejme k tomu, co stojí už tato protianglická demonstrace Itálii. Při tom Franco nemá, čím by tyto dodávky zaplatil. Jsou tu jen směnky na kůži medvěda, který ještě vesele běhá.

Německo, podporující Franca, pustilo se do podniků, který v mnohém připomíná mexické dobrodružství Napoleona III. Budujíc novou brannou moc s velikými obtížemi osobními, hospodářskými a výrobními, investuje vycvičené vojáky a materiál v akcích, které se už nemohou nazvat „laboratorními“, „manévry na ostro“. Při tom dosud vydané částky nejsou tu ani zdaleka investicí konečnou. Španělské vládě proti Francovi přišel na pomoc ještě jeden nečekávaný, ale jinak velmi spolehlivý spojenec: roční doba. Francovi se nepodařilo ovládnout Madrid ještě před nástupem zimy. Větší pozemní operace s příznivými podmínkami leteckými se dají ve Španělsku zahájit až někdy v únoru. Vláda má tedy dva měsíce čas na budování nové armády a na hromadění válečných potřeb. To, že se jí podařilo zastavit Franca před Madridem, upevnilo její politický úvěr na západě. Tento stoupá ještě tím, že nepotřebuje živé síly, té má nadbytek, že žádá pouze materiál a specialisty.

Francu potřebuje vedle materiálu a specialistů také živou řadovou sílu. Mobilisace venkova, který ovládá, se mu nepodařila. Tím, že chce španělské území osvobodit od zákonné vlády pomocí cizinců, dostává se do velmi nepříjemné situace vnitropolitické a cizinci s ním. To je něco podobného, jako když v Sibiři Semjonov nebo Rozanov chtěli zachránit Rusko od bolševiků pomocí Japonců.

Jednu věc snad udělali ve Španělsku Rusové dobře. Přestali se míchat do vnitřní politiky a hledí zákonné vládě španělské nejprve vyhrát válku vojensky.

Závěry.

Co pro nás z posledních událostí ve Španělsku plyne? Po stránce politické jsme svědky nesporně dohody tří hlavních evropských velmocí o budoucnosti Španělska: Francie, Anglie a SSSR. K té dohodě se postupně přidává také Itálie. Dohoda anglicko-francouzská dostačuje, poněvadž obě loďstva ovládají bezpečně všechny německé a italské námořní spoje do Španělska. Rozhodla-li se Anglie (a jak se zdá, se to už stalo), nedopustit německo-italskou nadvládu ve Španělsku, pak je věc německá ve Španělsku velmi pochybná, i kdyby tam poslali vojska sebe více. Vilém II. jednu chvíli také chtěl poslat Burům pomoc, ale něco mu k tomu chybělo: ne o v l á d a l m o ř e. Německá politická aktivita jak v Evropě, tak v Asii opět není úměrná německým silám. Je to starý nedostatek německé politiky a německé strategie. Nedostatek chronický a historický. Německo, které není ještě hotovo s budováním své veliké armády, dělá politiku „na strategický úvěr“, tedy za předpokladu, že už je nejmocnější silou evropskou. Německo

přepíná také své možnosti hospodářské, plýtvá svými novopečenými kádry specialistů. Němci opět ukázali malý smysl pro správné hodnocení sil vlastních a cizích. Ukázali opět velikou improvizaci v politice zahraniční.

Ale i pro naše vojáky je tu dobrá hrst poznatků. Tak „Manchester Guardian“ ze 17. prosince píše, že Němci jsou se Španěly (francovci) nespokojeni, poněvadž ti nechtějí bojovat. Angličan se nediví: „Není důvodu, proč by tak činili, když za ně bojují Němci. Proč by Španělé měli prolévati krev, když Hitler je tak velkomyslně ochoten prolévati za ně krev německou?“ Dopisovatel „Manchester Guardianu“ tvrdí, že „španělská občanská válka prokázala ohromnou obrannou možnost moderních zbraní“. To tedy musí těšit menší státy, které se rozhodly k tuhé obraně i proti přesile. Dále říká tento Angličan, že

„Rusové mají dnes ve Španělsku leteckou převahu. Ruská letadla a ruští piloti jsou lepší německých. Nálety na Madrid skoro ustaly, poněvadž německá a italská letadla jsou prostě zahnána. Zklamala německá těžká bombardovací letadla.“

Tyto anglické poznatky o letectvech německém a ruském těší ruské spojence. Podle Angličana „německé protiletadlové dělostřelectvo je účinné, více než se čekalo, proto ruské letectvo nemohlo bombardovat povstalecké základny“. I to se bere na vědomí. Angličan ve Španělsku také zjistil, že tanky ruské i německé nejsou dostatečně chráněny proti novým protitankovým zbraním. Proti Francovým úderným jednotkám nejlépe se osvědčili Němci, bojující v mezinárodní brigádě na straně vlády. V této brigádě mají převahu. Jsou to lidé, pronásledovaní dnešním německým režimem.

Praktický poznatek vojenský je tedy ten, že tvrzení některých pozorovatelů o překotnosti v budování německého letectva je asi oprávněné. Tato překotnost jeví se nejen v jakosti strojů, nýbrž také v jakosti kádrů a velitelského sboru. Německo se přepíná v politice zahraniční, přepíná se v politice branné a, jak se zdá, přepíná se také v politice vnitřní. Jednota německého lidu je vnější, povrchní, jinak by nebylo možné, že vedle Španělů na španělské půdě stojí proti sobě také největší síly německé.

Co bude dále? Když po pěti měsících se nepodařilo Francovi dobýt hlavního města a vládě vyhnat Franca ze Španělska, stojíme před perspektivou velmi vleklé války, která zle zapáchá mezinárodním konfliktem. Proto by bylo na místě zprostředkování, ovšem trochu aktivnějšího rázu, než o jaké se nyní pokoušely Anglie a Francie. V podstatě jde o to, aby zítřejší Španělsko nebylo ani komunistické (pod vlivem III. internacionály), ani fašistické (pod vlivem Itálie a Německa), nýbrž demokratické (své). Zde mnoho záleží na tom, zda ruská pomoc, které se vláde španělské dostalo, je pomocí působící ve prospěch udržení španělské demokracie nebo španělského komunismu. Jestliže ruská pomoc bude sloužit španělské demokracii a obnovení statu quo ante, tedy se ve Španělsku vyjasňuje a tím také v evropských demokraciích, které se pomalu vzpamatovávají ze svého několikaletého vrávorání.

Stanislav Yester.

p o z n á m k y

Co je to — evropský duch?

Před nějakým časem referovala jsem v „Prítomnosti“ o anketě, vypsané ve francouzském časopise „Les Nouvelles Littéraires“ na námět „L'esprit européen“ a o došlých odpovědích nejuznanějších spisovatelů a myslitelů dnešní Francie. Myšlenka vzbudila živý zájem, což přimělo redakci francouzského týdeníku k rozšíření ankety; i dotázala se představitelů hlavních evropských států. Za Anglii tedy mluví Norman Angell, za Norsko Johan Bojer, za Španělsko Salvador de Madariaga; Sovětský svaz je reprezentován Borisem Pilniakem, emigrantské Německo velkým myslitelem Einsteinem a Heinrichem Mannem, Rakousko Stefanem Zweigem a konečně Amerika zastoupena jest Uptonem Sinclairem.

Velmi zajímavé jest, že i v této anketě, stejně jako v oné čistě francouzské, nám není dopřáno zvědětí přesné vymezení pojmu „evropského ducha“. Jednu skutečnost však nutno předem zdůrazniti: s větší samozřejmostí nežli v předcházejících odpovědích tato mezinárodní intelektuální garda — vyjma Einsteina — tvrdí, že evropský duch existuje. Ba, mnozí si žádají, aby se tento evropský duch změnil v hnutí, zahrnující nejen Evropu, nýbrž zvláště Ameriku a potom i ostatní zemědíly. Boris Pilniak mluví o socialismu, Upton Sinclair o kolektivismu, jež jediné budou s to přemoci hospodářský liberalismus, znamenající podle jejich názoru zánik onoho „esprit européen“.

Druhá otázka ankety zní: má-li se kasta intelektuálů zúčastniti boje za zlepšení dnešních poměrů, upustiti tedy své tradiční postavení tak zvaného „clerc“? Tímto výrazem Julien Benda právě vyjádřil jejich váhavost před konkrétním zasahováním do záležitostí, jež jimi byly v zásadě rozřešeny. U Francouzů byly čtyři hlasy pro a tři hlasy proti zakročení. Tentokrát jsou všechny odpovědi — opět vyjma Einsteinovy — pro jednání. Jejich úkolem je vyhubení nenávisti a nacionalistických i fašistických sil. Mají přispívati k vítězství pronásledovaných pravd a proměnití onen „esprit européen“, který dosud leží ladem, v dynamickou sílu. Na konec zdůrazňuje Stefan Zweig ještě jednu povinnost vzdělanců, kterou zajisté nelze opominouti: tak jako technika zmenšuje každodenně prostorové vzdálenosti, mají intelektuálové zrušiti rozdíly ideologické a znáti se co nejčastěji k důvěře v evropskou jednotu, která díky této důvěře jednoho dne se musí projevit, protože všechny výkony vznikají z nějaké víry.

Třetí otázka ankety se týká problému evropanství. Bude nový člověk, který se rodí před našima očima v různých částech našeho kontinentu, Evropanem, tedy respresentantem onoho „esprit européen“? Francouzští spisovatelé, jež se vyjádřili k anketě, se ku podivu všichni vyhnuli této otázce. Nyní došly sice odpovědi, avšak skoro vesměs záporné. Jediný Johan Bojer věří v nové evropanství, uskutečněné technikou a Stefan Zweig si přeje, aby Evropan budoucnosti se neoddal novému nacionalismu, nýbrž směřoval k nové asimilaci s duchovními typy ostatních zemědíly.

Konečně poslední otázka projednává problém Evropy samé: bude budoucnost její vytvořena tak často již zmíněnou inteligencí aneb povstane z hospodářských nutností? Porovnáme-li i v tomto případě francouzské odpovědi s mezinárodními, jest ihned patrné, že v těchto — Einstein je opět výjimkou — přednost dává se duchu před hospodářskou nutností. Evropa budoucnosti jest problémem lidského porozumění a cílem je, jak praví Madariaga, vítězství nad hospodářskými silami, které vždy jen vedly k chaosu. Ruský spisovatel Boris Pilniak mluví o krisi Evropy, ze které ji osvobodí jen sociální obnova, totiž nadvláda pracujících vrstev. Heinrich Mann a Upton Sinclair se vyslovili pro Evropu, v níž zvítězí intelektuálové nad překážkami rázu hospodářského, a Stefan Zweig hlásá opět sjednocení Evropy součinností sil hmotných, hospodářských a duševních. „Musíme dnes žádati a dokazovati s věcnou novou silou, ve všech zemích a ve všech jazycích, a to všem vrstvám, že naším skutečným cílem jest jednota duševní, mravní a politická v Evropě.“

Jaký důsledek lze dovoditi z těchto projevů, jakým závěrem ukončiti problém budoucnosti naší Evropy? Můžeme i my sdíleti názory oněch mužů a očekávati den, kdy na naši pevnině zavládne opět klid a mír? Neusvědčuje politická a hospodářská krise dneška z nepravdy tuto nezdolnou dobrou vůli oněch intelektuálů, která, sama o sobě, by nás opravňovala k nejtěšnějším nadějím?

Kdo zvítězí v této rozhodné bitvě? Surovost či duch?

Dr. L. Hirschmannová.

Zápas o veřejné mínění

Vše to, co se v posledních letech sběhlo v Evropě, bývá velmi často vykládáno jako zápas těch, kteří mají v rukou hospodářskou moc, proti demokracii, jejíž vývoj by znamenal omezení i hospodářských práv. Tento výklad jest správný. Ale — fronty ve skutečnosti vypadají jinak. Nestojí na jedné straně (jen) banky, těžký průmysl, kartely, trusty, šlechta atd. a na druhé straně lid, nýbrž stojí tu často část lidu proti části lidu. I v době, kdy již režimy diktátorské se moci zmocnily, pečují o to, aby si zachovaly zdání, že vládnou z vůle lidu. Uspořádají občas volby: ano — ne. Pořádají velké projevy, které mají buditi zdání, že jde o režim lidový. Tyto režimy dříve než se dostaly k moci, dovedly velmi dobře získati na svoji stranu veřejné mínění. Je tragikou demokracie, že diktaturám pomáhalo do sedla nejen těžký průmysl, banky, trusty, vysoká hierarchie, šlechta a vyšší důstojnictvo, nýbrž — do značné míry — lid. I v demokracii může býti lid proti lidu. Ve Španělsku nebojuje proti sobě jen reakce (monarchisté, vyšší duchovenstvo, propuštění důstojníci, továrníci, velkostatkáři) na jedné straně a lid na straně druhé. Bohužel: bojují tu proti sobě lidé z lidu proti lidem z lidu. V Německu i v Itálii má velký význam režie velkých projevů; ale nesmíme jíti tak daleko, abychom popírali, že Mussolini i Hitler měli na své straně velkou část t. zv. lidu a že ještě dnes ti lidé a jejich projevy nejsou všichni jen nakomandováni. V určitých situacích dovedla reakce lépe získati veřejné mínění, než levice. Ta jednou se pokusila získati lid maximalistickými hesly, a jindy nedovedla popularisovati svoji denní práci a praxi ve vládě. Tím se stává, že levice pak trpce vidí, že má sice pravdu, že vývoj jí dává za pravdu, ale že jí nedávají za pravdu ti, kteří by měli jíti s nimi. Socialistické strany stojí před velmi závažnou otázkou: jak získávat veřejné mínění.

V. Gutwirth.

Dobrovolná péče

Pro t. zv. dobrovolnou sociální péči uvádějí se často dva důvody:

1. nelze se vším choditi na stát,
2. veřejná sociální péče není tak pružná, laskavá, jemná, jako t. zv. péče soukromá.

Bylo by dobře někdy si tyto argumenty přezkoumávat, abychom se nestali jen tak jejich zajatci.

Jistě nelze choditi se vším na stát. Ale věříme-li skutečně, že základ národa a státu jest v jeho mládeži, můžeme ponechat osud této mládeže jen tak tomu, jak se vydaří ta neb ona sbírka na ulicích, prodá-li se dostatek dobročinných pohlednic, známek, nálepek, vydaří-li se dobročinný čaj, vyvede-li se divadelní představení? Bylo by jistě nejlépe, kdyby lidé dali co nejvíce sami, od srdce; ale jak to v praxi vypadá? Jest známou skutečností, že právě ti, kteří by mohli dáti velmi mnoho, dávají velmi málo nebo nedávají nic, zatím co celou tíhu této péče nesou lidé s malými nebo prostředními příjmy. Není to zdanění lidí podle jejich příjmů. Je to zdanění lidí podle jejich srdcí. Má někdo tvrdé srdce? Nechá ležet prosebné dopisy, zahodí složenky, vrátí dobročinné pohlednice a nálepky, obratně se vyhne pokladničce, která se k němu blíží. A má někdo srdce, které ví, kolik je bídy mezi lidmi? Pak je to s tím srdcem zlé: jednoho dne stojí nad spoustou složenek. Na každou by něco rádo poslalo. Ale složenek je mnoho a peněz málo. — Tímto způsobem se scházejí peníze velmi pomalu a těžce. S tím pak souvisí: režie spojená s tímto opatrováním prostředků je velmi značná, i když práci konají dobrovolní, neplacení funkcionáři.

Tvrdí se velmi často, že sociální práce a péče veřejná jest tvrdá, mechanická; tvrdí se, že jen dobrovolní pracovníci dovedou jí dáti kus srdce, zájmu a lásky. Není správné takto rozdělovati světla i stíny. Sociální péče jest dnes tak rozsáhlá, že musí míti svoje zaměstnance, lidi, kteří dělají sociální péči z povolání. Křivdí se těmto lidem, tvrdí-li se o nich, že své povolání dělají bez lásky, vztahu k strádajícím. Jest pravda: vypadají někdy přísně a tvrdě. Ale ti, kteří pracují po léta z povolání v sociální péči, mají velké zkušenosti a poznali, jak často za bídou se skrývá něco docela jiného a zase: jak pravou bídu nutno hledat, tušit, vyčukat jemným hmatem. Moderní sociální péče musí býti odborná. Nic neškodí v sociální péči tak, jako diletantství; odbornictví mohou ponejvíce do ní vnést ti, kterým sociální péče jest povoláním. Kdo říká, že veřejná sociální péče jest chladná, stu-

dená, mechanická, ten by si měl projíti řadou velkých sociálních institucí, ústavů, aby poznal, jak tito lidé mají své povolání rádi, jak mu dávají nejen svůj úřední čas, ale i kus svého srdce a života.

Jest jistě nutno spojovati záměrně a organicky péči dobrovolnou a veřejnou. Ale jest potřebí si uvědomiti, že dnes sociální péče o mládež jest především otázkou peněz. A nutno si dále uvědomiti: dnešní dobrovolná péče není s to při vši své vynalézavosti, jak z lidí dostati peníze, sebrati tolik prostředků, aby bylo možno pomoci všem, kterým jest nutno pomoci. Tu bude potřebí skutečně zvyšovati veřejné prostředky na péči o mládež. A to jest věc poslanců a senátorů, aby uvážili, kde by se dalo ubrati, kde by se dalo ušetřiti, aby se sehnalo více veřejných prostředků na péči o mládež, která dnes jest jedním z nejdůležitějších úkolů státu a národa, neboť v této strádající mládeži opravdu odumírá kus národa a státu.

V. Gutwirth.

U pokladny stál...

Na nemocenských pokladnách si brousí svůj vtip ti, kteří si chtějí vysloužiti vděk a potlesk diváků předměstských divadel. Proč právě nemocenské pokladny? Proč se nepíše na př. o bankách, v nichž by byli lidé přišli o svoje peníze, kdyby je nebyl stát sanoval? Proč se nedělají vtipy na kartely, kam kapitáni našeho průmyslu dovedou dáti celé své početné příbuzenstvo? Proč jenom nemocenské pokladny se líčí jako fideální ústavy, v nichž dělník za svoje peníze nedostane nic nebo nejdříve aspirin, ale kde úředníci mají pohádkové platy?

Tu nejde o kritiku nemocenských pokladen. Jako často se žene útokem proti bolševismu a za tímto útokem se skrývá nechuť k demokracii, tak i za touto kritikou nemocenského a sociálního pojištění není snaha zjednatí pořádek a nápravu, ale nechuť k myšlence sociální ochrany pracujících. Pro to musí býti stále nemocenské a sociální pojištění stavěno do světla co nejnepríznivějšího.

Nemocenské a sociální pojištění může míti své chyby. Ale je velkým pokrokem proti době, kdy dělník a pracující byl bez ochrany, když byl nemocen, neschopen práce, nebo když byl úrazem vyřazen z možnosti se užívati vlastní práci.

Jsou lidé, kteří nemohou se smířit s myšlenkou spolupráce se stranami socialistickými. Cítí nechuť nejen k socialismu, ale také k myšlence sociálně reformní práce, která se mimo jiné uskutečňuje v systému nemocenského a sociálního pojištění. A těmto lidem vědomě i nevědomě pracují do rukou ti, kteří zůstávají při mělkých vtipcích na nemocenské pokladny.

V. G.

Konfekce

Tri mladíci v elektrice sedí vedle sebe. Jsou skoro stejně oblečení v raglánech, křičících svým frajerským slohem, ve špičatých prosekávaných střevicích, jejichž zvedající se špičky mluví o ledabylém zpracování i podřadném materiálu. Typický případ konfekční elegance. Ano, ti mladíci jsou chudí a konfekce je pro ně dobrodiním. Mohou se za málo peněz obléci tak, že aspoň zdálky zastrou svou chudobu.

Tito hoši spolu vzrušeně hovoří o posledním fotbalovém zápase. Jsou tak hluční, že jejich věty nelze přeslechnout. Posloucháme tedy a za pár chvil poznáváme výrazy i skladbu řeči. Ano, toto jsme čtli, kde? V laciném večerníku, s týmiž chybami v zasazení internacionálního výrazu, se stejnou chudobou slovníku i vazeb, s nadnášivostí a přestřelením, s příliš velkými slovy o malé věci. Také konfekce. Jenže nebezpečnější, konfekce myšlenek, šitých hromadně pro sto tisíc na jedině rotače.

Chyťme útržky hovorů, obraty řeči na nárožích ulic, v kinech, v automatech. Poslouchejme řeč předměstských milenců. Stejný slovník, stejné věty, jaké čteme v románových týdnečích. Tito lidé myslí, pokud to chceme myšlením nazvat, v obrazech, přicházejících z přečtených pramenů, jejich city nacházejí svůj tvar na takových vzorech. Lásku, politický názor, rozhodnutí v životní situaci přijímají hotové z konfekční dílny. Jsou chudí, a je dobrodiním, jež těmto všem lidem poskytuje moderní město, že si mohou za své chudobné výdělky opatřit konfekční zdání úrovně. Jakou cenu však za to platí: s většími potřebami si v konfekci opatřují své zábavy, své myšlenky, své city, celé své lidské já. Toto není chudoba, to je bláto, které rozpouští a potlačuje vědomí osobnosti. Tlakem téhle duševní konfekce se stává z lidí dav, shluk, nástroj v rukou kohokoliv, kdo jej dovede zneužít.

pn.

politika

Konrad Heiden:

Síla a slabost Německa

(Psáno pro „Přítomnost“.)

Zkoumajíce zde v posledním čísle otázku války a míru, došli jsme k názoru, že Německo je zatím připraveno jen na krátkou válku, čili, že na válku zatím není připraveno, poněvadž nikdo nemůže věřit ve válku krátkou. Tento článek Heidenův dochází k úsudku stejnému.

Tři otázky děsí národy: Bude válka? Bude-li: kdy a kde? Nebude-li: jak jinak se asi skončí hrozný stav dnešní?

Na první otázku je třeba odpovědět: podle „normálních“ pojmů by už musela být válka dávno; dnešní souhrn nepřátelství, vzpour a válečných štvanic by byl před rokem 1914 roznítit dávno prach. Dnes, za času otrlejších myslí a většího umění, jak manipulovati s náladami mas, byl výbuch války rozložen jaksí na údobí; co prožíváme nyní, je dílčí válka psychologická a hospodářská. Duchovní zbrojení, rozeštvanost a úzkost jsou rozhodně větší nežli před rokem 1914. Přeměna hospodářství na stav válečný dosahuje na příklad v německém zbrojení asi německé spotřeby děi, granátů, výbušnin, lodí, potravin a surovin ze světové války. Řekli bychom, že není ještě války proto, že už válka je.

Za pokus stojí odpověď na otázku druhou; je to opravdu klíč k evropské politice.

Na třetí otázku nelze odpovědět slovy, nýbrž činem, nemáme-li se řídit do záhuby všichni, ohrožovatelé jako ohrožení, hrdí křížáci jako bédný lid poddaný.

Odjakživa byla hra s válečnými silami vlastní podstatou mezinárodní diplomacie. Já mám síly tolik, ty jen tolik, musíš mi tedy povolit tolik a tolik výhod. Dnes nahrazují požadavky faits accomplis; základem je však stále ještě tichá kalkulace, jaké mají obě strany zásoby děl a bombardovacích letadel, komplikovaná situací zeměpisnou a hospodářskými rezervami a upravená rozdílným stupněm neostýchavosti na té či oné straně. To je politika a jejím výsledkem je, podle stanoviska, ohrožení evropské bezpečnosti nebo obnova cti velkého národa; ve skutečnosti je to zničení Evropy, na něž není teprve třeba čekat. Neboť se už provádí v plném rozsahu. Jsou tiché katastrofy.

Že při této hře s válečnými silami hraje nesmírnou úlohu bluff, napalování, je zřejmé.

L s t i v é N ě m e c k o .

Na jaře roku 1935, hned po vyhlášení německého zbrojení, mluvil Göring neobyčejně sebevědomě o síle německého letectva. Zahrnul posměchem ty, kdo se snad domnívali, že nemohl zbrojit do té doby a že se teprve touto chvílí začíná budovati německé letectvo. Nikoliv, všechny složky mocného letectva byly už v dokonalé pohotovosti, když Německo napřáhló světu pod nos sevřenou pěst v podobě veřejného zbrojení. Dříve byly poměry nebezpečné, dnes může Německo čelit všem možnostem. To bylo, jak řečeno, na jaře 1935.

Za rok, když bylo obsazeno Porýní, napsal major generálního štábu Foertsch německému tisku zajímavý článek o historii německého zbrojení. Říšská branná moc byla prý až do nedávna vojensky naprosto ubohá. Na podzim 1935 to prý vypadalo tak bídně, že se mohly vylepiti v německých kasárnách plakáty: vyhlášení války nelze přijmouti do jara 1936. Dnes prý ovšem překonali nesnáze, Německo dorostlo na všechny možnosti.

Poznovu za půl roku, 9. listopadu 1936, pravil Adolf Hitler v mnichovské měšťanské pivnici: „Stál jsem za posledního půlčtvrta roku před těžkými rozhodnutími, v nichž šlo někdy o osud celého národa. Byla často devadesátipětiprocentní pravděpodobnost nezdaru a jen pět procent pravděpodobnosti úspěchu.“ (Znění úřední zprávy.) Vsaditi osud národa na devadesátipětiprocentní pravděpodobnost nezdaru! Zřejmě narážel Hitler na rýnský podnik březnový. A poznovu (podie smyslu): dnes je prý Německo s to čelit všem možnostem.

Uslyšíme ještě častěji takové řeči — doznání dřívější slabosti, aby se předstírala nynější síla. Je to stará soustava. Kdo sledoval záměrně dějiny národně socialistického hnutí, shledal se s ní rok co rok s rozmarnou dochvilností. Vždy byla strana před rokem slabá a malá, nyní však je silná jako obr. Za rok totéž. A pokaždé to byla prolhanost. Když se zdálo, že je strana silná tak, že jí odpůrci vyklidili dobrovolně pole, ve skutečnosti se rozplývala. Stav, jemuž se blíží dnes i diktatura, aspoň materielně.

S l a b i n y n ě m e c k é h o v y z b r o j e n í .

Nyní přijímám téměř týdně návštěvy přátel z Německa, kteří mohou nahlédnouti do zbrojařských podniků, patří k vojsku nebo je poznávají na cvičeních ve zhraní. Úsudky o náladě se různí, o materielní výzbroji jsou však shodné: je nedostatek všeho. Příklad ze zprávy:

„Lokomotivy Říšských drah se hromadí v dílnách, ježto je nelze řádně opravovati, neboť není surovin. Ložiska pro osy, táhla, klikové a spojovací čepy, šoupátkové a kyvadlové svorníky byla dříve lita s přísadami olova, zinku a antimonu a dokonale přiléhala. Takové ložisko má neobyčejně skromnou spotřebu oleje. Nedostává se však antimonu a zinku; všechny zásoby těchto kovů jsou přidělovány loděnicím. Dobrá ložiska lokomotiv a vagonů se vytloukají a vylévají se „Glückometallem“. Tento „Glückometall“, směs mosazi, mědi a olova, je tvrdý a křehký, „žere“ olej. Za zvýšeného tlaku se láme a při horším mazání se ložiska rozžhavují a taví. Také dobrých mazadel je namálo. Lokomotivy, jejichž ložiska jsou vylita „Glückometallem“, musí proto v záhybech mírniti tempo, rychlost jízdy se zmenšuje.

Po několik týdnů je nedostatek měděných prstenců na granáty. Železných zásob nelze se dotknouti. Pro prstence užívá teď většina továren na střelivo hliníkové směsi. Tato směs je však tvrdá, granáty opatřené těmito náhražkovými prstenci rozrušují dělovou hlavěň, takže už po čtvrtém výstřelu má dělo veliký rozptyl.“

Dvě jednotlivá pozorování, zajisté; ale je příliš mnoho zpráv stejného druhu, aby šlo jen o případy jednotlivé. Nakvap sehnaná hromada vojska, nikoliv armáda budovaná krok za krokem pro boj. Avšak obrovitá a chmurná, rozpjatá před Evropou pro postrach. To je branná síla Německa v tomto okamžiku. Jen nejvyšší velitelství zná počet nehod vojenských letců; zná i jejich příčiny: vadný materiál, nedostatečně vycvičení

piloti. Mnoho příznaků mluví o tom, že masa říšské obrany je ve stavu takřka chaotickém.

To však jistě neplatí o speciálních zbraních. Německá diktatura má dnes (nejméně) tři obrněné divise; Francie asi žádnou. Göring má jistě také dosti bombardovacích letadel prvního sledu, aby bylo možno aspoň na počátku války svrhnouti na cizí hlavní město takové krupobití železa, ohně a jedů, kolik lze jen požadovati od nynějšího letectva. Ponechme zde stranou nové a dosud neznámé možnosti obranné, neboť nás nezajímá odborně vojenský, nýbrž politický význam evropských poměrů branných.

Považujeme tudíž za dosavadní úspěch německého zbrojení, že síla německého úderu na počátku války vyhovuje na sto procent všem požadavkům myslitelným v takové situaci. S toužou jistotou lze míti zato, že ani pro nejbližší dobu po vypuknutí války nestačí požadavkům nynější armádní záloha. Úsudek majora Foertsche pozbyl platnosti stejně málo, jako doznání Adolfa Hitlera. Rozhodující je však to, co můžeme nazvatí reprodukcí schopností válečnou, totiž neustálé doplňování lidské i hmotné síly, již se užije bez pochyby v prvních týdnech bez milosrdenství. Jak vypadá tato věc, ukazuje pádně horečná čtyřletka. Dokazuje aspoň, že v nynějším okamžiku nestačí reprodukční schopnost Německa na nejhorší případ. Bude-li tomu jinak po čtyř, tří- nebo dvouletém záměrném budování náhražkového hospodářství, je těžko rozhodnouti. Střízlivá úvaha hovoří pro to, že protivník s vysokou vyvinutým průmyslem a neomezenými zdroji surovinovými předčí na trvalo sebe geniálnější hospodářství umělých surovin, ježto se v umělé soustavě příliš kupí ztráty, způsobené vadami materiálu a nehodami v závodech. Ne méně stejně těžce padá na váhu, že náhražkové hospodářství ukládá národu příslušnou míru námahy a újmy, kterou si může uspořítí protivník.

Jak by se chovali Němci ve válce?

Dotkneme se tu otázky duchovního zbrojení. Je tu slyšet často opačné úsudky; jednak: široké masy jsou nespokojeny, nadává se obecně, s tímto národem se nesmí diktatura odvážiti války — jednak: s tímto národem se může odvážiti všeho, přes okamžitou nespokojenost bude státi za ní v nejhorším případě jako jeden muž, jako vždy při velkých příležitostech. Je zvláštní, že oba úsudky mají pravdu. Není pochyby, že v případě války, ať vypukne z podnětu jakéhokoliv, bude německý národ jedinou žhoucí koulí nadšení. Přirozený patriotismus, roznicený vyzkoušenými mistry ve výrobě nálady, přinesl by opakovaný a snad i zesílený srpen 1914. Ale —

Ale poměr tohoto národa k diktatuře není naprosto stejný jako roku 1914 k císařství. Je v náladě mas jakýsi druh zákona o ubývajícím výnosu, známý dobře už z historie od Hossanah k ukřižování. Výjimečné zážitky, utvářeny a vyzvednuty mistrnou propagandou, zaujmou rychle široké masy a zakryjí nebo zatlačí dřívější mínění a nálady. Avšak nálady mas bývají co do síly a trvání k sobě v poměru opačném. To platí tím spíše, čím je nálada masy novější, čím více odpovídá dojmům dosud neznámému, čím méně hovoří starému zvyku.

Právě tohle je však zatím poměr německého národa k diktatuře. To není jalové proroctví, nýbrž shoduje

se to s prostou úvahou, k níž došli jistě i dnešní páni Německa, že se dá čekatí tím rychlejší a silnější náraz opačný, čím bude větší nadšení při výbuchu války. Režim má zajisté prostředky, jimiž tomu lze čeliti, ale v situacích na život a na smrt mají takovéhle prostředky své meze, a to většinou velmi úzké. V okamžiku, kdy ochabne nálada, je však bez pochyby diktatura mnohem více než císařství v nebezpečí, že bude považována za jediného zájemce a prospěcháře války. Se silou psychologické moci takového režimu však roste i jeho psychologická citlivost. Čím nadějnější důvěra, tím snáze otřesitelná.

Všechny tyto úvahy neříkají, jak to dopadne, nýbrž s čím je třeba počítati, chceme-li odhadnouti správně sílu nynější německé soustavy za závojem propagandy. Nemluvíme ani o válce, jež nastane, nýbrž o vyhlídkách, jaké by měla diktatura ve válce a jež určují trvale její reálnou sílu v evropské politice. Musíme dobře rozlišovati proroctví a rozbor.

A tu dospíváme ke zjištění, že Německo ukládá i duchovně veškeré své rezervy do prvního úderu, s nebezpečím, že bude brzy s nimi na dně. Je to stejný obraz jako při zbrojení hmotným: soustava zvyšuje svou údernou sílu na úkor rezerv. Národ je uváděn už nyní ve stav duševního napětí podobného napětí válečnému s nebezpečím, že toto napětí v nejhorším případě bude už silně vyčerpáno a že se jen dočasně dá zvýšiti potřebným způsobem. Naopak západní země se zatím sotva dotkly svých mravních rezerv, totiž rozpalující odolnosti národa nesmyslejšího válečnický, vyrušeného ze svého míru.

Závěr: politická síla německé diktatury, pokud je podmíněna vojensky, záleží jedině na možnosti krátkého a účinného úderu. Má-li se posouditi tato politická síla podle její pravé hodnoty, je tedy třeba zkoumati, zdali a případně na čí straně je myslitelný takový krátký úder. Pak bude třeba i přezkoušeti, má-li diktatura zřídla politické síly, jež nezávisí na její moci vojenské (propaganda).

Avšak lze říci už teď, že politika mocenské rozpínatosti, počítající podle vlastního doznání odpovědného člověka jen s pěti procenty pravděpodobného zdaru a tudíž s katastrofálními důsledky neúspěchu, nemůže býti ani štěstím pro německý národ, ani přinésti více důvěry a klidu ostatní Evropě než tolik rozkřičené bolševické nebezpečí.

národní hospodář

Junius:

Živnostník se má učit, ne naříkat

Racionalisace se dívá na živnostenskou politiku.

Souhrn hospodářské pružnosti a průmyslové výkonnosti národa reprezentuje sílu, rozhodující v boji o zahraniční i domácí trhy, tudíž o práci a blahobyt. Němci tomu říkají „Stosskraft der Wirtschaft“ anebo „Dynamik“. Posuzujeme-li živnostenskou politiku vyspělých států Evropy s tohoto hlediska, dostaneme krásný film boje, v četných úsecích velmi úspěšného živnostnictva a obchodnictva, proti průmyslové výrobě a obchodním domům.

Momentky odjinud.

První obchodní domy v USA vzbudily rozruch jako u nás jednotkové obchody. Obchodnictvo požadovalo zákonitý zákrok, snažilo se přesvědčiti zákonodárce o nutnosti zákazu, o špatné kvalitě prodávaného zboží, o bezvýhledné budoucnosti obchodnického stavu tím i národa a civilisace. Petice, naříkání, novinářské kampaně a zázrační lékaři byli dalším stadiem boje. Zatím rostly obchodní domy do netušených rozměrů a nutily obchodnictvo, aby z obrany přistoupilo k útoku.

Útok obchodnictva je nejproduktivnější ofensiva dějin obchodu. Detailní obchod organisoval společné nákupny a přiřčenil jim poradní kanceláře. Koupila-li nákupní společnost R. H. Macy za půl milionu dolarů určitého zboží, nákupní sdružení koupilo ho aspoň za 400 tisíc dolarů. Rozhodli se Wanamaker pro reklamní kampaň za čtvrt milionu dolarů, rozběhlo se půl sta dobrých aranžérů z poradní ústředny, aby vyaranžovali výklady svých členů, připravili slavnostní portály a poradili obchodníkovi, jak má čelit reklamnímu náporu obchodního domu.

Vyslali-li Macy své nákupce do Evropy, aby organisovali nákupní síť ve Francii a Německu, zakoupilo sdružení retailerů menší továrnu, vyrábělo si zboží samo a prodávalo je levněji než obchodní domy. Když Montgomery Ward založil první prodavačskou školu, nelekli se obchodníci a založili první časopis obchodní výkonnosti, kde mohl každý z úspěšných poradit kolegům, jak řešiti a lépe zařiditi tu neb onu věc.

Organisovaný detailista zvítězil. Jeho podnik má levný nákup, odborně a dobře řízený prodej, jeho prodavači mají prodejní školení prostřednictvím svazového výchovného magazínu. Detailista je spokojen, zakládá filiálky v odlehlé usedlosti, v nových ulicích a v neděli, nechce-li se mu se svou Chevroletkou do přírody, navštíví obchodní montsrum, Wanamakera, Woolwortha, Macyho a podívá se na výklady, na reklamu svého konkurenta, aby se přiučil a zdokonalil svou službu zákaznictvu.

I obchodním domům se daří dobře. V boji s retailerem vyburcovaly koupěchtivost a zájem obecenstva o své zboží a prodávají toho dost. Platí vysoké mzdy a zaměstnávají řadu průmyslových oborů. Tvoří obrovské nové obraty, k nimž by bez nich a bez boje mezi detailisty nikdy nedošlo.

Nejhůř byl na tom obchodník, jenž se pokoušel nářkem a štváním pro zákonitý zákrok proti obchodním domům omezit činnost nového konkurenta. S počátku posílal petice, psal do novin, později přibíjel na pranýř kvalitu prodávaného zboží, až se sdružil v politickou partaj, jejíž vůdci slibovali „vyhlazení“, což se jim podařilo jen s tím rozdílem, že vyhladili své přívržence s povrchu zemského.

Menuisier jest francouzské slovo znamenající stolař. Rozdíl mezi naším stolařem a francouzským menuisierem je ten, že Francouz je bohatý člověk, má velkou dílnu, dům, auto a vkladní knížku se šestimístnou cifrou. Náš stolař by to všecko jen rád měl. Ovšem, menuisier má k dispozici i na zapadlém venkově stále nejnovější návrhy prvních dekoratérů a architektů Francie. Občas dostává ze své svazové ústředny návštěvu, která mu radí ve věcech finančních, daňových, prodejních,

anebo mu odborně pomůže v účetnictví, korespondenci, nákupu strojů a prodeji a v nejednom případě navštíví s panem Menuisierem zákazníka-zámce.

Československý menuisier, náš stolař, je stejně svědomitý, stejně dobrý řemeslník, a rozumí svému řemeslu aspoň tak dobře, jako jeho francouzský kolega. Nemá však ani setinu těch možností a pomůcek po ruce, proto je pozvolna vyřazován podniky, které tyto pomůcky mají. I ve Francii je jich několik, tak n. př. Lévitán, Galeries Barbés, Bonhomme en bois, ale jsou to liliputáni u porovnání s našimi moravskými továrnami na nábytek. Ani v Anglii, v Holandsku, Švédsku, Norsku, Finsku, Dánsku, Itálii neexistují v poměru k počtu obyvatel tak veliké továrny na nábytek, jako u nás. Je to proto, že v těchto civilisovaných státech jde menuisier, cabinetmaker, Tischler s dobou, poskytuje za poměrně málo peněz dokonalé výrobky podle nejnovějších návrhů prvních architektů své země. Tak jest tomu ve velkoměstech, ale i v nejdlehlějších vesnicích. U nás lze tuto dokonalou službu pozorovat zatím jen v největších městech republiky. Venkov je odbytistěm továren na nábytek.

Každý z nás má oblíbeného krejčího. To jsou dnes lidé, kteří se kvalitou výroby a ceny vyrovnají nesporně světové krejčovské úrovni, nevyrovnají se jí však službou, přesností, dodací lhůtou a hlavně stříhem, vypracováním a cenou před krizí.

V Anglii, Francii, Itálii, Švédsku, Holandsku, Dánsku neexistují v poměru k našim továrnám tak veliké konfekční továrny jako u nás. V poměru k počtu obyvatel jsou konfekční továrny v těchto zemích nezdařilým pokusem průmyslu konfekčního v porovnání s našimi vyspělými továrnami. Největší konfekční továrny Francie (Le Tailleur Elbeuf, Le Tailleur de Roubaix, Devdred, Lacroix et Cie) se snad spolu vyrovnají jediné větší firmě v Prostějově.

To má ovšem důvody: francouzský, anglický krejčí má nejen nejlevnější nákup, ale i nejpřepychovější nové odborné časopisy, které sice dostává jen na krátkou dobu, ale má je i na odlehlém venkově. Jako kolega stolař, dostává i on občas návštěvu z ústředí. Host mu poradí, propracuje s ním reklamní plán, pečuje o evidenci zákaznictva, jimž ústředna posílá pod jménem krejčího akvisiční dopisy, a stará se o to, aby ceny a dodací lhůty byly přesné a vhodné. Stará se i o dorost odborným časopisem, stříhačskými kursy a pod. Přirozeným následkem této živnostenské politiky pak je, že v těchto zemích nemají konfekční továrny odbytu.

To jsou reflexy správné živnostenské politiky. Obchodní domy, konfekční a nábytkové továrny a jiné útvary, proti nimž naše živnostnictvo bojuje, přinášejí levnější ceny, dokonalejší službu a lepší zboží, tudíž pokrok. Političtí vůdci našeho živnostnictva to popírají.

Co je to pokrok?

Je to velký omyl, domnívá-li se někdo, že pokrok a vzestup k blahobytu se opírá o vynálezy, jež se objeví jako meteory a změny náhle veškeré podmínky hospodaření. To jsou zcela nepatrné výjimky. Tisíce a snad statisíce všelijakých drobných a větších vynálezů, jakož i organizačních a prodejních nápadů mění stále tvářnost hospodářského světa. Mnohdy se o těchto drobných vynálezech ani nedočteme, mají význam jen

pro určitý malý úsek práce v některém podniku. A přeče se o tyto nápady a vynálezy opírá pokrok světa. Vzpomeňme si na př. na benzinový motor. Kolik tisíc, snad desetitisíc zdokonalovatelů má tento stroj, než se dostal ke své dnešní formě.

Tak jako technický pokrok se uskutečňuje sice povolna, ale s velikou pravidelností, tak i k blahobytu se dostáváme pozvolným, ale pravidelným vzestupem, nikoli náhlými a nepravidelnými skoky.

Tvořiti blahobyt znamená neustále využívat i nesčetných malých vynálezů, organizačních a prodavačských nápadů, jimiž se stupňuje výkonnost lidské práce a zlevňuje a zevšeobecňuje zboží ještě včera luxusní. Konečným výsledkem této snahy je všeobecný blahobyt.

Boj proti obchodním domům, konfekci, Batovi, Netherovi, nábytkovým továrnám atd. znamená boj proti levným cenám. Není nejmenší pochybnosti, že zvýšení rodinného rozpočtu o 5 nebo 10 korun se velké části národa dotkne jen velmi nepatrně. Většina z nás si to ani neuvedomí. Chyba však je v tom, že o těch několik málo korun není zdražováno jen jedno zboží, nýbrž stále rostoucí počet nových a nových potřeb. Stejně jako rozpočet hospodyňky netvoří jedna položka, ale z mnoha výdajů vzniká spojením malých pramének zdraženého zboží mohutný veletok, nesnesitelná dražota, která znemožňuje kulturní a hospodářský rozvoj národa a je překážkou jeho hospodářské pružnosti a průmyslové výkonnosti na zahraničních trzích.

Propaganda zdražování je u nás skvěle vymyšlena. Konečnou fází propagandy je návrh zákona o minimálních cenách. Kdokoliv musí navrhovateli tohoto zákona přiznati, že návrh znamená zdražení výrobků. Někteří ihned se vytaší s čísly, jimiž dokazují, co bude znamenati toto nepatrné zatížení pro obyvatele, nebo rodinu. A nakonec to obyčejně končí s rozhořčením: pro několik korun, které jednotlivec ve svém rozpočtu ani neucítí, které by vydal jinak, má být ohroženo tak významné hospodářské odvětví.

V tomto morálním rozhořčení je katastrofa našeho živnostnictva a jeho vůdců. Místo produktivního a ve většině případů úspěšného boje o svůj chléb, obětují nejprve svou prestiž a pak chtějí obětovat blaho, soutěž, schopnost a životní úroveň celého národa. Seběmenší pokles životní úrovně nelze dohnat v dnešní zahraniční soutěži než nadlidskou námahou.

Proč?

První pohled na naši živnostenskou politiku ukazuje její destruktivní ráz. Žádný z politiků snad ani nepřemýšlel o tom, že živnostnictvo lze vésti i hospodářským konstruktivním směrem. Není u nás úřadu ani osobnosti, až na nepatrné výjimky, z jejichž činnosti by byla zřejmá konstruktivita v tom směru, aby se živnostnictvo konečně přizpůsobilo konkurenci průmyslové, tak jako se před desetiletím přizpůsobilo živnostnictvo západoevropské.

Pozorujeme-li vzrůst živností u nás, dospějeme ke dvěma závěrům:

1. Celkově se daří živnostnictvu dobře tam, kde kvete průmysl. Kde je průmysl z jakýchkoli důvodů zastaven, anebo kde průmyslu není, tam trpí krizí v první řadě živnostnictvo a obchodnictvo.

2. Posuzujeme-li živnostenskou otázku s hlediska průmyslu, musíme rozeznat 3 skupiny živností: 1. živnosti

s průmyslovou konkurencí, 2. živnosti na průmyslu závislé, a 3. živnosti, jichž se průmysl netýká.

Druhá skupina živností, na př. autosprávkárny, prodejny pneumatik a p. vykazuje stejné vlnění konjunkturální, jako průmysl dotyčného oboru, je s ním existenčně spjata. Proti tomuto průmyslu nenamítají politikové živnostnosti ničeho.

Třetí skupina živností, jichž se průmysl, nebo velkopodnik netýká, taktéž není v programu politiků živnostenské strany.

První skupina průmyslu je ta, jež konkuruje živnostenskému stavu. Je to především obor konfekční, nábytkový, obuvnický, dále potravinářský (prodejny), k této skupině podniků bychom mohli připočísti také obchodní domy a družstevní podniky. Živnosti těchto oborů vykazují v porovnání s cizinou stejný číselný vzrůst, rozdíl oproti cizině je v životní úrovni živnostníků, v kvalitě a hodnotě jejich služby zákazníkům. V mnoha případech je životní úroveň našich živnostníků horší než v dobách předválečných, zatím co cizina zaznamenává všeobecný a ohromný pokrok. Náš živnostník měl před válkou takové jméno, že nám jej záviděla veškerá cizina. Proč nám jej nezávidí dnes? Pořád má lepšího doma.

Živnostenskou politiku řídí u nás živnostenská strana prostřednictvím živnostenských společenstev a obchodních komor. Tyto instituce mají povinnost kromě úřadování pečovat produktivním způsobem o živnostnictvo. Není-li výsledek této péče zřejmý, tak je to otázka osob, které nejsou schopny toho, co dokázaly osoby stejných institucí v cizině.

Vůdčí osobnosti naší živnostenské politiky jsou lidé, kteří v praktickém živnostenském podnikání zkrachovali a to od nejvyšších reprezentantů až po poslední funkcionáře. Je to fakt, který lze kdekoli ověřiti, že každý, kdo vyvíjí největší aktivitu jako stranický politik živnostenské strany, má nejhorší krám nebo dílnu. Je přirozené, že tito lidé svou odbornou neschopnost přenesli na všeobecné měřítko a přenášejí své názory, jimiž omlouvají své neúspěchy, na lidi svého okolí.

V tomto boji jsou dvě cesty. První cesta je snahou malicherných: přepadnouti silnějšího protivníka zbraní destruktivní, hospodářství škodlivou. Je to politika a politická demagogie. Tato cesta neskrývá nebezpečí svědomité práce, nevyžaduje ani přemýšlení, jak budovat. Druhá cesta boje je budování soutězeschopnosti živnostnictva a obchodnictva proti novým formám podnikatelským. Tato cesta byla v cizině všude úspěšná, pokud vedení boje bylo v správných rukou. Pro politiky našeho živnostnictva je neschůdná. Překážky jsou u nich samých, v jejich neznalostech skutečných živnostenských potřeb a v jejich morálním poměru k produktivní práci.

Pokud se nenalezne instituce a prvky, které by probudily hospodářskou aktivitu 19. století, potud budou živnostníci a obchodníci s řemeslníky systematicky uspávání svými vůdci, potud se živnostnictvo jako stav nezvedne. Naopak, bude ohrožovat všechny složky našeho hospodářského a politického života. Symptomem této nemohoucnosti je hypertrofie stranicko-politická, stále více a více se fašisující. Není náhodou, že vůdce našeho živnostenského stavu byl před třiceti lety předchůdcem Streicherovým svým antisemitismem, zatím co ho dnes kopíruje fialovými legiemi.

do ba a lid é

Stultus:

André Gide pred a po vyhnaní z ráje

(Ozvěna Gidovy knihy v Rusku.)

Dnes se v Moskvě očekává příjezd spisovatele André Gida...“ začínal článek „Pravdy“ 17. června 1936, umístěný pod podobiznou očekávaného hosta. Tisk a veřejnost mu nachystaly věru slavné přivítání, které ho provázelo po celou dobu pobytu na území vytoužené země. Sledující tehdy poněkud pochybovačně průběh této tak vášnivě vzplanuvší lásky a sympatie mezi zemí sovětu a velkým francouzským intelektuálem, kroutili jsme nad tím hlavou. Nechceme tvrdit, že již v té době se nám zdálo, že z toho přátelství nic kloudného nevzejde. Prokázat obsah cizí knihy, knihy autora slavného a při tom dosti náladového přes všechny filosofické zásady, je velmi těžké. Ale již tehdy byly v chování obou takovému přátelství se oddávajících stran jisté nesrovnalosti, nad nimiž se člověk nemohl nezamyslet.

O „Návratu z SSSR“ bylo již na stránkách tohoto listu dostatečně podrobně referováno, není tudíž třeba se k obsahu knihy vracet. Nicméně považují za nutné říci o jejím autorovi a jeho čtenářích několik slov, dříve, než přikročím k svému vlastnímu úkolu: k ozvěnám, které kniha Gidova vzbudila v SSSR.

„Návratu z SSSR“ nelze upřítí velký ohlas, hraničící v mezinárodních intelektuálních a čtenářských kruzích evropských na sensaci, řekli bychom, poněkud skandálního rázu. Velký rozruch předcházela již publikaci knihy. Francouzské „Nouvelles Littéraires“ přinášejí po vydání knihy velký a velmi sympaticky se k autorovi stavící článek Pierre-Quintův. Setkáváme se v něm se slovy: „Cítíme v jeho knize autentický tón člověka, který chce především říci pravdu, ale trpí tím, že ji říci musí.“ To je nota, vlastní v podstatě celému západoevropskému tisku, pokud se o knize Gida vyjadřoval. Nota soustrasti nad zklamáním, které stihlo velkého člověka, a nad tím, jak trpce a bolestně toto zklamání odpykal.

Zda bylo to zklamání vskutku tak těžké? V tom se věří Gidovi na slovo. Jak ušlechtilé! Starý mudrc, úctyhodný a vznešený kmet, má dosti síly k tomu, aby nejen propadl s mladickým zanícením chybě, ale aby i otevřeně se k ní potom přiznal a učinil veřejné pokání. Neboť, jak pravil a jak zajisté všichni slyšeli, jsou věci důležitější než on sám, i než SSSR. Pracuje v zájmu lidství.

Nuže, druhá poznámka se týká referentů o té knize, u nás, ve Francii, všude v Evropě. Zdá se, že již dávno nebyla žádná kniha tak úplně rozebrána na citáty, vskutku řádku po řádce, jako tato malá knížička. Bvla vyrabována od slova do slova, a když ji člověk posléze četl, nasetkával se ani s jedním odstavcem, jehož by již předem neznal. A přece jen je tu něco rozsetého po jejích stránkách, čeho novináři neuzili. Ano, vím, jsou rozhodně v menšině ty drobtý kladných projevů Gidových o SSSR a jeho lidech. Nicméně není to důvodem k tomu, považujete-li se už kniha za tak důležitou, aby se ty věci zamlčovaly, nebo aby se o nich mluvilo jen mimochodem. Zmínka o nich je nutná, chce-li se dělat spravedlivá kritika, ať už je náš názor na onu zemi jakýkoliv.

Ano, má úspěch ta kniha. Nesporným znamením toho je počet jejích výtisků, které se dnes rozbíhají do celého světa.

U vítání v Rusku.

Tehdy v létě, když byl André Gide v zemi, do níž již nikdy nevkročí i kdyby snad chtěl, komentovala se ještě jeho cesta na evropské straně tak hojně jako dnes.

Zato vydala bohaté svědectví o jeho návštěvě strana sovětská. Kdyby se dělal v té době názorný přehled sovětského tisku, týkající se pobytu Gidova v SSSR, vznikl by z toho úctyhodný bulletin. Zachytneme z něho jen malou část, aby čtenář měl pojem o rázu této návštěvy. Pro názornost béreme nejodpovědnější list země, orgán strany — „Pravdu“.

„Návštěva André Gida do země sovětu se poněkud protáhla. Chtěl — a měl — přijet do ní již dříve, ale různé okolnosti tomu zabránily. A teprve 17. června 1936 mohla, jak zmíněno, ohlásit „Pravda: „Dneš se v Moskvě očekává návštěva spisovatele André Gida.“ Víme, že tomu předcházely dosti dlouhé líbáňky: André Gide se vyslovil pro komunismus po prvé již r. 1931, roku 1935 byl předsedou kongresu na ochranu míru v Paříži, podniku povětšinou komunistického, o němž vydali opoziční svědectví Breton a poněkud příliš pozdě Nezval. Zabýval-li se francouzský a vůbec západní tisk otázkou: proč?, čili jak vůbec bylo možné, že tento mystik, náboženský i mravní protestant, se přiklonil k SSSR, odpovíme my, obzvláště po jeho knize — že nikoli k SSSR, nýbrž ke komunismu. A nikoli prakticky, nýbrž spekulativně. Z toho také pochází jeho zklamání. Mnohem zajímavější se nám od počátku tohoto přátelství státu s jednotlivcem zdála otázka, jak bylo možno, že SSSR s celou svou intelektuální, uměleckou a politickou praxí se přiklonil k tomuto mystikovi, individualistovi, protestantovi. A přece tak učinil, opustiv pro ten zvláštní případ mnoho ze svých zásad.

„Pravda“ tedy psala v den příjezdu Gidova do Moskvy:

„V posledních letech velký talent, úžasná, jemná kultura a křesťalová poctivost učinily z André Gida literárního a morálního vůdce francouzských intelektuálů. Tím větším, ohromujícím dojmem ve Francii a v celé západní Evropě působilo, že tento velký mistr buržoasní kultury prohlásil r. 1931 svůj obrat ke komunismu a uznal revoluční proletariát za jediného nositele sociální spravedlnosti... stává se vrělym, neúnávným obráncem Sovětského svazu... Před cestou do Moskvy André Gide dokončil svůj kus „Veřejné blaho“, který se překládá do ruštiny.“

Nejen to: jiná díla Gidova, mnohem méně odpovídající sovětskému světovému názoru, byla v té době vzájemného přátelství přeložena a vydána a dnes se asi spěšně stahují. Kompromisy, k vůli Gidovi učiněné, byly velmi značné.

18. června tiskne „Pravda“ fotografii, vyobrazující přivítání spisovatele na moskevském letišti, a článek A. Galpěriné „Cesta André Gida“. Píše se tu:

„Jeden z největších spisovatelů soudobého západu patří k těm humanistům XX. století, kteří pozvedli uprostřed všeobecného buržoasního zdivočení svůj hlas na obranu kulturního dědictví minulosti... André Gide je v řadách těch, kdož co nejodvážněji a nejlogičtěji dospěli k ideám socialistického humanismu... Nenáviděl buržoasní rodinu, nazval ji kousavě v „Penězokazích“ klecí a vězeňským rádem, nenáviděl náboženství, puritánské pokrytectví, které, jak to věděl od malička, poutá člověka pouty „hřichu“...“

Přes všechny tyto ctnosti pociťovala se patrně i tehdy jistá nesrovnalost mezi sovětskou oficiální ideologií a estetikou, i chladnou spekulativní přemýšlivostí tohoto hledače absolutna, pro něhož se dělala taková výjimka. Sovětskému čtenáři se v jeho spisech a projevech podávala skutečně „nová strava“, nebo aspoň strava nezvyklá. To se muselo nějak vysvětlit a komentovat, a Galpěrina píše dále: „Je třeba se vžít do jeho děl, aby se za ironií ucítila vášeň, za přejemností prostota, za složitým a abstraktním symbolem hluboký a prostý sen o lidské radosti.“ Článek končí slovy: „Jeden z nejlepších spisovatelů západu, náš velký přítel, se nyní po prvé setkává se skutečným hrdinou své tvorby, se šťastným člověkem, jehož pouta rozbil socialismus.“

Osmnáctého června umírá Gorkij. André Gide, který, iak sám tvrdil, si pospíšil do Moskvy, když zvěděl o jeho vážné chorobě, ho již neshlédl. Zúčastnil se však všech slavnostních obřadů jeho pohřbu jako čestný host.

20. června uveřejňuje „Pravda“ fotografii Sloupového sálu Svazového domu, v němž byla rakev se zesnulým vystavena, jako před ním tolik jiných významných lidí země, Leninem počínajíc. Gide je na fotografii vyobrazen u rakve Gorkého, jak tu stojí jako čestná stráž. Vzpomeneme-li si, že v této stráži vzdali svou úctu zesnulému předseda vlády Molotov, její přední členové, ba i sám Stalin, vidíme, jak nesmírné cti se dostalo sotva do Moskvy vkročivšímu cizinci.

21. června tiskne „Pravda“ projev Gidův na smuteční tryzně za Gorkého na Rudém náměstí (řeč překládal do ruštiny M. Kolcov) a fotografii Gidovu na tribuně, když řečnil.

„Pravda“ 22. června přináší fotografii A. Gida v ústředním parku kultury a odpočinku, obklopeného dětmi, a jeho projev, který tam učinil, nadepsaný: „Osud kultury je spojen s osudem SSSR.“

„Pravda“ z 27. června uveřejňuje článek Louise Aragona: „Veřejné blaho — nový kus A. Gida.“ Vzpomeneme-li si, že Aragon, tento nadaný a temperamentní autor, byl před svým definitivním obrácením ke komunismu surrealistou, vypadá ta věc obzvláště pikantně. Surrealisté, a Aragon mezi nimi, nenáviděli Gida s celou prudkostí jim vlastní a nejednou ozvala se z úst mladého autora na adresu staršího kolegy slova ne zrovna lichotivá. Poněvadž si surrealisté ve výrazech přespříliš nevybírají, byly to nejen výčitky proti zpátečnictví, zaostalosti a podobně, ale i věci velmi osobní, mezi jiným, pokud mne paměť neklame, velmi nejdvojsmyslné narážky na jisté Gidovy úchylnosti od obvyklých lidských zvyklostí. Nyní měl Aragon psát chválu na literární dílo bývalého nepřitele. Jeho obrácení se ke komunismu je, zdá se nám, zrovna tak prudké a vášnivé, jako vše, co dělá i píše.

28. června tisknou všechny listy vládní nařízení o zákazu potratů, proti němuž se Gide ve své knize vyslovuje stejně prudce jako proti vysokým trestům, kterými jsou v SSSR stíháni homosexualisté. „Pravda“ ze stejného dne (28. VI.) uveřejňuje obsírnou zprávu: „Setkání André Gida s moskevským studentstvem.“ Začíná ji slovy: „Nacházející se nyní v Moskvě slavný spisovatel André Gide atd.“, a pokračuje: „Andrému Gidovi byly věnovány květiny. Sta studentů doprovázela provoláváním slávy velkého francouzského spisovatele.“

Projev Gidův (otisknutý ostatně v jeho knize) reprodukoval celý tisk. Věřím naprosto Gidovi, že mu neřku-li měnili, aspoň velmi kadeřili texty jeho pozdravných telegramů. Již tehdy, když je přinášely sovětské noviny, zdál se jejich sloh pro Gida poněkud nezvyklým, a toto podezření vznikalo u jejich čtenářů ještě dříve, než to sám spisovatel sdělil. Jeho projev k studentům však zůstal nezměněný, což ukazuje porovnání ruského a francouzského textu. Přes to však, zdá se nám, neposlouží Gidovi příliš ke cti. Jeho tón je poněkud příliš velikášský i na velkého muže. Zkráceně zní asi takto: Na ovaci studentů odpověděl Gide, že se cítí polichocen jejich sympatiemi a domnívá se, že si tuto sympatii skutečně zasloužil. Upozornil též mladé lidi na to, že je málo čten pro svoji exklusivitu a podotkl (citují doslova):

„Příklad velkých spisovatelů, které jsem jmenoval (byli to Stendhal, Baudelaire, Keats, Rimbaud), které jsem miloval, mne uklidňoval. Souhlasil jsem nemít žádného úspěchu za svého života, pevně jsa přesvědčen, že budoucnost mi to stokrát oplátí.“

Takto promluvil k mladým sovětským lidem, z nichž mnozí snad po prvé slyšeli jméno skutku výlučného Keatse, k bodře jednoduché mládeži, která je naučena, že

v umění se musí dělat socialistický realismus. Nenapadne mne ovšem vinit Gida z toho, že se nikterak nepřizpůsoboval místním poměrům, jak činí, zachvácení ovzduším, mnozí jiní cizinci v SSSR. Řekl, co si myslel, ale proti tomutokladu stojí i zápor: mluvil příliš mnoho o sobě a chyba je nikoli v tom, že nechtěl měnit svůj názor, ale že přijel do této země, aniž by věděl, že se tu osobní názory musí měnit. Dozvěděl se o tom, poučen, až ke konci svého pobytu. Jeho neinformovanost, s níž se vydal na cestu pro něho samotného tak důležitou, a naivita, s níž šel do neznáma, nemohly mu než uškodit.

„Pravda“ z 30. června tiskne fotografii: André Gide rozmlouvá se školáky při otevření moskevského domu pionýrů a oktabrjat. Je na ní vyobrazen, jak obklopen dětmi, objímá hezkého malého pionýra.

Náš seznam mohl by se protáhnout ještě hezky dlouho. Vynecháváme vše, co přinášely spolu s „Pravdou“ jiné ústřední listy: „Izvěstija“ a „Komsomolská Pravda“. Ještě podrobněji, jako orgán literární, referovala o každém pohybu Gida „Literaturnaja Gazeta“. Tato obecná pozorost neochabovala ani chvíli, ať už se spisovatel hnul kamkoli, zda byl na Krymu, nebo jel navštívit v Soči komsomolského autora, slepce a mrzáka Ostrovského, o němž ve své knize píše, že je snad to nejkrásnější, co v SSSR viděl. Úryvky ze spisů Gidových v tisku, dopisy malých pionýrů „strýčkovi Andrému“, otiskované novinami, všechna tato pocta se jen sypala na hosta, a nemůžeme nekonstatovat, že SSSR, který má velmi jemnou stupnici v pojmech uctívání, udělil Gidovi přijetí, které v jeho rituálu přijetí cizinců může být pojmenováno „prvoradým a vysoce vřelým“. Tím nepřijemnější je dnes asi zamazávání příliš velkého dojmu této tak nedávné a svěží události.

Přátelé Ruska na západě.

Než přejdeme k závěru celé té záležitosti, sluší se říci, proč k ní vůbec došlo. Příčinou, zdá se, je špatná kulturní politika, kterou Sověty dělají na západě. Řečeno krátce: je přímo úžasné, jak špatně a nevhodně si SSSR (s hlediska vlastních zájmů) volí své evropské přátele. V minulosti, ovšem až do určité chvíle a ne na dlouho, protežoval poněkud surrealisty. Užitek, který toto hnutí mohlo při svých názorech a teoriích přinést zemi sovětů, se rovná nule, neboť počítalo-li se aspoň s jejich destruktivním vlivem (jiného ani být nemohlo) na Západě, byl to špatný počet. Byla to skupina příliš malá a nevlivná. Dále — namátkou vzato — přichází Shaw. K čemu, mimo ostudy, mohl svým novým přátelům dopomoci tento starý posměváček se světovou pověstí? Nevěděli snad, že dnes pochváli s velkým hlukem je a zítra Mussoliniho?

V knize André Gida nacházíme jeden velmi správný postřeh tam, kde říká, že sovětské lidi nejsou zvědaví na cizinu, ale na to, co říká cizina o nich. Je to více než domýšlivost, jak se domnívá autor, je to zbytek pečlivě tajeného celostátního pocitu méněcennosti, dědictví to dob, kdy SSSR nebyl ještě uznaným od cizích velmocí a celkem „zavedeným“ státem, nýbrž tvořící se jednotkou, o jejíž vnitřních těžkostech věděli všichni a nejlépe ona sama.

Nepochybuji ani o tom, že proslulá sovětská chvastavost, která se nyní zvýšením blahobytu začíná pomalu tlumit, pochází z téhož pramene. V mezinárodních zvyklostech je, aby nováčci se přijímali s jistou rezervou a nedůvěrou. Pomysleme jen, jak asi to vypadalo, když byly uznány po prvé, a náhodou zrovna od Ruska, Spojené státy severoamerické. Dnes jsou ty začátečnické časy pro SSSR již minulostí, ale zbyla mu z nich tajná záliba v popularitě. Shaw je přece jen Shaw. A na osobní formát vznešeného cizince se dá mnoho a mnoho se pro něj zapo-

mene, neboť není jich stále ještě mnoho. Snad dá vznešený cizinec, zvláště je-li osobou tvůrčí činnosti, něco k lepšímu a zvýší tak popularitu Sovětského svazu.

Třeba říci, že v posledních letech, předcházejících ratifikaci franko-sovětského paktu, byla nálada pro navázání přátelských styků s francouzskými intelektuály pro SSSR dosti příznivá. Vzpomeňme jen, že v těchto letech, kdy vedoucí osobnosti francouzského uměleckého světa hledaly východisko z krise nejen hospodářské a politické, ale, jak se jim zdálo, i mravní, přiklonily se k této zemi jak André Gide. Tak jiný velký intelektuál a vzdělanec, přítel Proustův — Jean Richard Bloch, a z mladých pak na příklad Malraux a Jean Cassou. Psychologicky velmi vysvětlitelná touha po obrodě v těžkých časech vyústila u těchto spisovatelů v naději, že záchrana přijde z této nové země, z tohoto nového světa. Heslo, v podstatě staré Ex oriente lux, tak nezvyklé pro Francii střízlivou a nenáchylnou k ideji mesiášství, nabylo nového půvabu a přitažlivosti. To ukazuje hlavně na to, že jisté intelektuální kruhy francouzské dovedly špatně dělit příznivě se vytvářející náladu a situaci politickou od věcí psychologických a ideových, a potvrzuje starou pravdu, že umělci nemají strkat nos do politiky. Samotný SSSR pak z toho přátelství, do něhož skládal velkou naději, mnoho nevytěžil. Dočkal se spíše nepříjemností: viz určité nepříjemné výsledky kongresu na obranu míru (zuřící francouzští surrealisté) a — věc Gide.

Konec přátelství.

Ve chvíli, kdy vyšel „Návrat z SSSR“, otevřely se sovětské straně oči a uši na všechny literární i osobní vlastnosti nedávného přítele. Musí se říci, že přes veškerá zklamání, mysl si asi Gide dosti pošetile, že neprovedl nic tak zlého. Přísná přátelská kritika, co na tom? Navzděčuje tomu fakt, že spisovatel posílá mezi jinými levými kulturními činiteli pozdravný telegram VIII. sjezdu Sovětů. Nezdá se to z žádného hlediska po napsání takové knihy dosti chytré. Podobné věci provádějí zklamané milenky. Ale SSSR není nadto Evropa. O knize Gidově se ještě nereferevalo, ale „Pravda“ tiskla již pod uveřejněným telegramem poznámku, aby se zkrátka občané nedivili, že je tu podepsán též André Gide, jenž napsal hnusnou antisovětskou knihu místo vděčnosti za přivítání. Taková poznámka znamená předzvěst toho, že se občanům chystá vysvětlení. A také přišlo.

Jako obvykle dala povel k nástupu „Pravda“. Její nepodepsaný (to znamená redakční) článek z 3. prosince je nadepsán „Smích a slzy André Gida“.

„Známý francouzský spisovatel (není už slavný) André Gide se mnoho smál a mnoho plakal, když byl v létě letošního roku hostem naší země. Smál se štěstím, plakal dojetím. S těmito slzavými úsměvy objel André Gide celou zem a všude ohromovala a dojímalá rozcitlivělost starého spisovatele. Odpoštěli mu rádi sentimentalitu a jistou nadšenou žvatlavost. Vykupoval ji vznešeností svých slov, vyumělkovaných pro náš pohled, ale, zdálo se, upřímných.“

„Pravda“ je ohromena nešikovností, s níž Gide provádí svou metamorfosu, a pomáhajíc si citáty, ukazuje to na nesrovnalostech, které v knize nachází: Jak je možné, říká, že na jedné stránce chválí spisovatel sovětskou mládež, vypravuje o krásném večeru, který zažil ve vlaku s komsomolci, a hned vedle tvrdí, že je glajchšaltována. Brzy se Gide obdivuje, jak krásně poslouchá sovětské publikum „Oněgina“, brzy vypravuje, že krása je v SSSR prohlášena za buržoasní pojem atd. Autor „není ani černý ani bílý, ale je jakýmsi pestrým křížencem starého francouzského spisovatele a čiperného ruského bělogvardějce.“

Nelíbí se mi mnoho kniha André Gida, což nemá ovšem ani na chvíli nic společného se správností faktů, v ní udaných. Zdá se mi lehkomyšlným plodem lehkomyšlného podniku člověka, který je na takové obraty příliš starý a známý. V SSSR zemřel na spálu jeho mladý přítel Dabit, a snad i to otrásllo Gidem a mělo vliv na závěr jeho cesty. Ale fakt je v tom, že tu chybovaly obě strany a není v celé té historii jen jeden vinník. A tak je, myslím, naprosto zbytečné, při sovětských zvyklostech přesvědčovat „Pravdu“, že tomu ani „černému ani bílému bastardství“ se říká objektivita. Mnohem zábavnější je poslechnout si, co říká dále. Říká, že André Gide poslal na své osobní přání nadšený telegram Stalinovi. „Pravda“ nemůže připustit myšlenku, že vše, co říká Gide, je upřímné.

„Ale snad to bylo od Gida vědomým, hrubým klamem, výsměchem nad sovětskými spisovateli, nad důvěřivým Ostrovským, nad celým sovětským obecnem, které vívalo André Gida jako přítele? Ale to by vznesl na sebe André Gide již příliš špinavé obvinění...“ Ano, „Pravda“ je ku podivu jemná: „Vystříháme se zatím učinit tento závěr. Jsme ochotni připsat tuto náhlou a záhadnou změnu na vrub vratké citlivosti André Gida.“ Po těchto narážkách podává list novou charakteristiku spisovatele:

„André Gide byl téměř po celý svůj literární život vzdálen širokých společenských ideí a ideálů. Je typickým reprezentantem dekadentní buržoasní inteligence, individualista do sebe sama zamilovaný. Je to jeden z „nejrafinovanějších“ spisovatelů Francie, nacházející zvláštní půvab v perversitě.“

Dodává se, že fašistický tisk podnikl divoký rej kolem knihy Gida, posmívá se jemu a rozmazává s chutí její obsah. Článek končí:

„V době, kdy všichni poctiví lidé z buržoasní inteligence s živou sympatií, s pozorností a láskou vítají stalinskou Konstituci a vidí v ní červánky osvobozeného lidství, André Gide, spolu s jinými, pravými přáteli Sovětského svazu se pokusil napráhnout ruku k bratrskému stisknutí. (Podepsání telegramu.) Ale ruka André Gida zůstala viset ve vzduchu. Nelze hledat přítele současně v táboře dělnické třídy i v táboře jeho nejzarputilejších nepřátel — fašistů-trockistů. Podle všeho stal se André Gide ve své knize „Návrat z SSSR“ obětí šikovných protisovětských kšeftařů. Manýrismus může jakkoli nahrazovat André Gidovi skutečnou upřímnost, ale tento starý člověk nemůže nepocítovat stud, když si vzpomíná na polibek, který vtiskl na čelo spisovateli-bolševikovi Ostrovskému. Znalec evangelia André Gide nemůže nevědět, jak se jmenují polibky takového druhu.“

Jak vidět, je to velmi vznešené a neméně nestranné. Ale dnes, když je ubohý Ostrovský mrtev, bude lépe o celé záležitosti nemluvit.

Třeba ještě pro přehlednost poukázat na ozvěny, vzbuzené v jiných listech. Jsou to: nepodepsaný článek v moskevské „Literature Gazete“ pod titulkem „Kam se André Gide vrátil z SSSR?“, v němž je spisovatel nazýván kletvíkem a jeho kniha hanebnou. Mimo to sděluje článek, že obrazy, které Gide viděl v Gruzínsku a o nichž se vyjádřil, že bude lépe o nich nemluvit, se mu nesmírně ve skutečnosti líbily. Jinak nepřidává nic k tomu, co již vyřkla „Pravda“, a myslím, že to není ani dobře možné. K zajímavostem počítám ještě vyjádření se Lavreněva v „Literárním Leningradu“, který v stati, věnované Gidovi, sděluje, jak host se rád se všemi líbal a jak to všem bylo protivné. Ale protivné polibky se musely snášet, neboť se myslelo, že z návštěvy vzejde přece jen něco kloudného.

Doposud se o knize nerozepsala „Izvěstija“. Ale ta jsou nyní zaměstnána hádkou s „Pravdou“. Prou se o to, zda jazzová hudba je pro lid užitečná. „Pravda“ myslí, že ano a vyslovuje se, že „Izvěstija“ jsou mnišsky pokrytecká. „Izvěstija“ naopak se domnívají, že jazz je věc zhoubná,

a že mnohem lepší je poslech symfonií. Jak vidět, staví se ta země na nohy a začíná to v ní chodit pomalu zrovna tak, jak v buržoasních státech.

„Komsomolská Pravda“ z 18. prosince uveřejňuje dopis studenta chemika, jednoho z těch, k nimž André Gide mluvil. List dodává, že je to jeden z několika desítek dopisů čtenářů, které došly po zprávě o klevetivě knižce. Dopis studenta je nadepsán „Ústa, která zalhala“, a pisatel se v něm ptá, kterým slovům Gida má teď člověk věřit: nadšeným nebo odsuzujícím? Jak vidět, má vše o Gidovi napsané velmi jednotnou linií, a objevili se ještě něco v sovětském tisku, nedodá již nic k řečenému.

Nyní však musím překvapit čtenáře ještě sdělením, že mírnost tónu sovětského tisku a jeho střídmost, pokud běží o počet článků o Gidovi napsaných, je pozoruhodná. Není důvodu k předpokladu, že celá záležitost je považována za malichernou a nestojící za řeč. Ale je velice delicate a celkem vzato nepřijemná — už proto, jak a kolik se o André Gidovi před několika měsíci psalo. Je velmi pravděpodobné, že po oficiálním a s dostatek hněvivém odsouzení knihy bude další kritika zastavena, neboť mlčení je tu nejlepším lékem.

Oběma stranám pak, míním tím jak André Gida tak SSSR, nelze než přát, aby se v budoucnu nepouštěli do uzavírání nevhodných a příliš vášnivých přátelství, neboť to zjevně nemá mnoho smyslu.

věda a práce

Ing. Bertý Ženatý:

Stavět bezpečněji a lépe!

Musí zpravidla dojít k nějakému neštěstí, aby nás vyburcovalo z klidu anebo nám připomenulo povinnost. Stalo se v Praze neštěstí při stavbě na burse, při kterém ztratili život dva dělníci.

Jak se to dělá v Americe.

Nedávno byl otevřen v Kalifornii největší most světa, kde dělníci stavěli nad otevřeným mořem konstrukci o milionech kg oceli, pouštěli se v caissonech hluboko pod úroveň moře, aby kladli základy ku pilířům, dynamovali tisíce kubických metrů skály, aby převedli most na ostrůvek. Při této ohromné práci, která stála 2.330 milionů Kč (podle toho si můžeme udělat jasný obraz o velikosti stavby) nebyl zabit ani jediný člověk.

Toto je nejkrásnější statistika, kterou se podnikatelé stavby, inženýři a předáci mohou pochlubit. Dělníci pracovali s ocelovými přílbami, aby byli chráněni proti létajícím kouskům skal nebo nýtů, měli obuv, v jejíž špičce byly ocelové chrániče na prsty nohou, měli důkladné kožené rukavice, které zamezovaly, aby ruka byla poraněna, a celý jejich úbor byl účelný. Každý musel mít overally vždy v naprostém pořádku, knoflíky na místě, žádné visící kusy neb díry v oděvu. Denně byly prohlíženy podpatky a podešve všem dělníkům, aby uklouznutím nebo zachycením o nedokonalou obuv se nestal úraz.

Pamatuji se, jak velikou péči mi věnoval osobně můj předák, když jsem po prvé v Americe pracoval s dělníky na stavbě ocelového mrakodrapu. Nejdříve se nám

všem dostalo velmi přátelského ponaučení. Jak inženýři tak i předáci pohovořili o všech možných zraněních, která jsou myslitelná při stavbě vysokých budov. Nejdříve třeba dávat velký pozor při skládání těžkých kusů. Aby se tato práce dala provádět s největším bezpečím, jest zapotřebí, aby jen jediný člověk komandoval. Aby ostatní stáli tak, aby ho slyšeli nebo viděli a bezpodmínečně poslouchali jeho rozkazů. Byly znovu připomenuty signály, které znamenají kupředu, dozadu, rychle, pomalu, stop, go, uskočit. Každý z pracujících musel opakovat tyto signály, aby se vědělo, že je zná. Zbytečné mluvení při této odpovědné práci nebylo dovoleno.

Předně klid, za druhé klid a za třetí klid.

Kdyby všichni štěbetali nebo se rozrušovali, mohlo by dojít k úrazu. Bylo zdůrazněno inženýry a předáky, že nadávání jest zakázáno, že všichni jsou mužové a od každého že se očekává povinnost. Kdo by se ukázal v teamu jako „ulejvák“, s takovým člověkem že se hoši sami vypořádají. Bylo to kvalitativně za nechlapské a následek: propuštění na hodinu. Bylo nám oznámeno, jak se volá, vyletí-li z ruky klíč nebo ocelové kladivo nebo šroub. Bylo to ono výstražné: „Watch out below — Dej pozor dole!“, z něhož se zpravidla slyšelo jen ono „below“ (bilóóó). V tom případě každý měl povinnost uskočit a kryt se za nějakým sloupem a dívat se, odkud nebezpečí přichází.

Inženýři a předáci nás upozornili, že musíme mít důkladné rukavice a dobrou obuv na nohou. Civilní oděv byl zapovězen. Všichni museli mít pracovní úbor v naprostém pořádku a v zimní době pod ním tlustý svetr. Kdo pracoval ve vyšších poschodích, musel v zimě mít čepici s klapkami na uších. Pak nám byla připomenuta práce derricků a jeřábů. Zde nám byl opět několikrát předveden signál na zvonci nebo na kusu oceli. Bylo zopakováno, jak si jeřabisté signalisují svoje nutné: zvedati, snižovati, popustit lano, povytáhnout, rychle, pomalu, točit do prava, do leva, dosednout, držet, trhnout. Všichni jsme museli vědět, co jeřáb právě dělá, i když jsme pracovali svoji práci. Nebylo třeba se otáčet nebo ohlížet, signály nám přešly do krve tak důkladně, že jsme byli jednotlivými hudebníky, kteří ne-kazí symfonii práce nevědomostí.

Potom byly uvedeny signály potřebné u betonové míchačky: podej pytel, přivázej písek, odjížděj! Všichni dělníci betonářští museli mít gumové boty, nejméně po kolena, obyčejně do poloviny steh, a opět úbor v naprostém pořádku. Zkrátka teoretická příprava pro nastávající úkol nepozůstávala v tom, že se prostě na ulici nebo nějakou pracovní zprostředkovatelnou sehnali lidé a ti pak bez průpravy se pustili na stavbu a vydávali se tím v nebezpečí.

Pamatuji se, že nejmohutněji na mne působily obrazy různých poranění, která se mohou přihodit. Byli ukazováni invalidé a nestalo se na příklad, aby někdo z nás si nevzal obranné brýle, když měl cokoli dělat v blízkosti svařování. Byly to brýle velmi drahé, ale několik obrazů oslepených lidí nebo demolovaných brýlí následkem létajících rozžhavených kusů kovu nás přesvědčilo o tom, že i nejdražší brýle jsou laciné, jen když vykonají svůj úkol a zachovají zrak. Byly nám ukazovány i obrazy sentimentálního rázu. Na jednom bylo vidět, jak odchází ráno dělník za prací, jak se žena a děti s ním loučí a jak za ním volají: „Vrať se nám

zdráv, daddy“. Na druhém obraze bylo znázorněno, jak večer sedí opět v kruhu rodiny, šťasten. Na jiném obrázku se ukázala tragedie, dělník v operačním sále a rodina opuštěná, truchlící, židle otcova prázdná. Bylo apelováno na náš rozum a také na to, abychom postavili rekord při této stavbě: žádná zranění, žádné úmrtí! Na staveništi vyvěšena byla veliká tabule a tam bylo zapísáno, zda byl kdo zraněn. Denně jsme viděli tuto tabuli, a velký nápis nás vyzýval, abychom se snažili dodržeti oněch sto procent předpokladů.

Když jsem potom byl činným jako vedoucí na stavbě přehrady na řece Genessee, bylo mojí povinností, abych opět připravil dělnictvo a mladší inženýry po stránce — jak Američané tomu říkají — morální. Šéf mne zavolal a vyzkoušel z toho, co dělníkům řeknu, jak jim to řeknu, co hlavně zdůrazním a připomenul mi, abych na „lidskou stránku“ práce a stavby nikdy nezapomínal. Byl jsem tehdy již otcem hochy, a bylo proto lehkým vysvětlit dělníkům i tu sentimentální stránku naší práce. Že jsme museli dodržovat zákonité bezpečnostní předpisy, že nás kontrolovali inspektoři, to byla věc samozřejmá. O tom se vůbec nehovořilo, tyto předpisy jsme my vedoucí lidé museli znát z paměti a byli jsme za ně osobně odpovědní.

Proto také ta veliká disciplína mezi dělnictvem, neboť bezohlednost jednoho mohla zavinit úraz desítek, ba sta lidí. Byl-li dán rozkaz, že to neb ono má být provedeno, byla odpověď jen jediná: „Yes sir“ — „ano pane“, a pak krátké hlášení, že rozkaz jest proveden. Běda, jestliže kontrola ukázala opak. Takový člověk byl klasifikován jako osoba, která na rozvodněné řece rozhoupává loď, v níž sedí kamarádi, jejich ženy a děti. Nazývali jsme ho „skunk“ — tchořem. Měl jsem mnoho příležitostí pozorovat naše stavby a slyšel jsem, jak se na nich hlučí a nadává. Tento zjev mi připadal nedůstojným. Políří bez nadávání jako by nemohli existovat! Na našich stavbách jest především zapotřebí klidu na jedné straně a chlapského sebevědomí a odpovědnosti na druhé. Buď jsem sebevědomým dělníkem a dělám bez ukrčování a ulejšování to, co stavba ode mne žádá, anebo jsem neodpovědnou bytostí, která se ráda zbaňuje své povinnosti na úkor bezpečnosti mnoha jiných.

Nejen zákonů, nejen předpisů, rozmanitých inspektorů, n ý b r ž m o r á l k y jest zapotřebí a výcviku i průpravy, aby si každý mohl říci: „Jsem morálně pracující člověk, třebaš by to bylo jen rukama, a to mne pozvedá na výši bankovního nebo generálního ředitele. Jsme stejné kvalifikace po stránce duševní, není mezi námi rozdíl, dostáváme-li poctivý plat a dáváme-li za něj poctivou práci.“

Co schází našemu betonářství.

Mluvme nyní o technické stránce nedávné katastrofy. Není pochyby o tom, že naši betonáři jsou na vysokém stupni, ba můžeme říci, na nejvyšším stupni betonářské vědy a metod pracovních. A to přesto, že se často na jejich vědeckých debatních schůzích objevují nejrozmanitější výklady, vedoucí často k pochybnostem, zda cesta ta neb ona jest správná. To vše jest zárukou, že naši betonáři jsou lidé čilí a živí. Ač svým povoláním jsem strojním inženýrem a nejsem odborníkem (v Americe jsem arcit' hodně betonoval), přece jen bych rád viděl u našich betonářů též

jakousi morálku, či lépe řečeno touhu více se seznamovat s tím, co se v největších betonářských společnostech světa v Americe děje.

Pamatuji se, že jsme my inženýři, na příklad v jednom roce, povinně museli probrati večerní kurs 10 přednášek, v nichž zrekapitulovány byly teorie staré, uvedeny nové a hned porovnány s praktickými výsledky. Ukázalo se, že v betonářské vědě není nic na „beton“ a že heslo „Concrete for Security“ — beton pro bezpečí, mělo by být proměněno v heslo „Concrete for research“, to znamená „beton pro stálé badání“. Amerika totiž badá. Nevěří, že to, co bylo včera, by se nedalo lépe vykonat dnes. Neběře nic za garantováno. Přednáší-li se na vysokých školách letos určitá teorie, nemusí býti pravdivou v příštím semestru, jestliže státní laboratoře a laboratoře vysokých škol nebo soukromých společností tak dokážou.

Když jsem v r. 1928 přišel do naší republiky z Ameriky a viděl, jak se provádí v Praze i v mém rodném Brně šalování, když jsem viděl nemožné nářadí (hlavně lopaty), s jakým se pracovalo, když jsem viděl, v jakých nemožných dřevěných kolečkách (korbách) se vozí beton, když jsem viděl, jak jsou dělníci nedokonale oblečení, zhrozil jsem se v pravém slova smyslu. Americké metody pracovní příliš tkvěly v celém mém těle. Vždyť i já sám jsem míchal lopatou beton, já sám vozil v kolečku beton, ale bylo celocelové, mělo správné těžiště, takže betonová kaše se překrásně vylévala přesně na místo do formy, jako by se vylévala ze lžíce polévka. Viděl jsem, že u nás se dělá polosuchý beton a že se dusá, ale v Americe jsem ho nikde neviděl, tam se leje v hodně řídkém stavu. Díval jsem se zde u nás na nemožné dřevěné formy, hlavně pro trámy a sloupy, které byly stahovány jakýmsi klacky.

To vše na mne působilo křušivě. Tehdy mne vedla práce do Zlína, a pamatuji se, že jsme s chicagským stavitelem Šváchou vlastnoručně udělali zesnulému Tomáši Baťovi dřevěnou formu pro trám, že jsme ji vynesli na střechnu tovární budovy a shodili ji na kamennou dlažbu. Zůstala celá a neporušená, protože jsme do ní dali několik rozpěrných trubek a ukázali, jak se stahuje drátem. Stejná forma, vyrobená podle zdejší metody, byla vynesena na tutéž budovu a při dopadu na dlažbu se rozpadla.

Bylo by dobře, kdyby se od nás vypravila do Ameriky ne komise, ale člověk vybavený znalostmi nejen technickými, ale i znalý pracovních metod zdejších, aby zajel do Spojených států a osobně pracoval na nějaké stavbě v jedné řadě spolu s dělníky, potom nějakou dobu jako polír a konečně v kanceláři a přinesl zpátky do naší vlasti poznatky, které by znamenaly zlepšení a pokrok.

Také výztužné ocelové tyče, kterých se používá při stavbách železobetonových budov, by měly býti předmětem pozornosti. Jest známo, že ve Spojených státech se používá nejvíce tak zvaných Twisted Rods. Jsou to ocelové tyče o průřezu čtverce a pák zkroucené, takže dostávají tvar šroubu. K těmto tyčím lne betonová kaše, (zvláště je-li litá) daleko účinněji, nežli k tyčím hladkým o kruhovém průřezu. Jest pravdou, že vysokokvalitní betonové tyče máme i u nás. (Roxor nebo Isteg).

Také technika zpracování těchto tyčí na stavbě jest ve Spojených státech poněkud jiná než u nás. Tam řády stavební jen v určitých případech předepisují h á k y, protože se trhacími pokusy ve Washingtoně dokázalo, že zkroucená ocelová tyč sedí stejně pevně, ne-li pevněji v betonu než tyč opatřená hákem. Mnohdy tento hák roztrhává při tahu beton. Rovněž při vertikálních sloupech se nepoužívá v USA háků v těch místech, kde se nastavuje sloup na sloup. Porovnejme americký a evropský způsob tohoto spojování. Má-li betonový sloup na příklad ve svých čtyřech rozích výztužné ocelové tyče a ohneme-li jej v hák a když potom k témuž místu přisuneme tyče, které jsou v nastaveném sloupu, máme v kritickém průřezu 16 tyčí. V Americe se toto nedovoluje. Čtyři tyče musí vybíhati rovně vzhůru a přiléhat těsně k tyčím dalšího sloupu. Jsou k sobě drátem svázány, musí k sobě přiléhat délkou, rovnající se 12 průměrům tyče. Tím v kritickém průřezu jest pouze 8 tyčí. V případě „evropském“ vidíme, že může nastat (zvláště betonuje-li se na sucho a beton nepřiléhá), v průřezu v němž nastává spojení dvou sloupů, velký nepoměr výztužného železa k betonové hmotě a vytváří se tím slabina. (Typický případ na Poříčí, kde bylo příliš mnoho železa a málo betonu!).

Toto vše stojí za prozkoumání a za občasnou revisi, při čemž jest dobře nedržeti se jen Francouzů a Němců, nýbrž podívati se i do země, kde se stokrát, ba i tisíckrát více betonuje než u nás.

Proč se u nás nestaví z ocele.

Případ neštěstí na stavbě nové bursy měl za následek, že v inženýrských kruzích se lidé ptali, proč se u nás tak mohutné budovy nestaví z ocele. Do naší republiky se po berlínském kongresu pro vysoké stavby (konaném na podzim) dostalo sta překrásných propagačních knížek, v nichž se ukazuje, jak Německo jest vyspělé v ocelových stavbách. Ocelový mrakodrap (budiž mi prominuto, že 12poschodovou budovu nazývám mrakodrap), není již pro Němce ani pro Holanďany, Brity, Američany, ani pro Poláky žádným tajemstvím anebo něčím senačním, jak tomu je doposud u nás. Proč se u nás nestaví z ocele?

Neumíme to! Jen si dejme ruku na srdce a přiznejme, že ocelová budova jest pro 90% inženýrů, architektů nebo stavitelů čímsi neznámým. Starší generace byla vychována na vysokých školách pouze v éře dřeva, cihel a betonu a velmi nerada se přeučuje a proto jest proti ocelovým stavbám. Vítanou jest jí vždy okolnost, že ocelová kostra jest relativně o něco dražší. Ale o výhodách tohoto stavebního materiálu, hlavně v městech, kde s každým čtverečním sáhem se musí počítat, málokdo uvažuje. Tenké sloupy, nízké nosníky stropní, rychlost stavby, možnost nadstavování (budoucí generace československá jistě nebude tak úzkoprsá jako dnešní), nebo možnost rozebrání a rychlého odstranění budovy — to vše musí být hodnoceno. Máme poměrně malý počet vycvičených lidí, kteří dovedou rychle montovat kostru, je tu neznalost rychlého zacházení s derickem na stavbě, to vše jsou překážky, které třeba zkušenostmi překonat.

Naše ocelárny neválejí vhodné profily pro sloupy. Dnes musíme sloupy nýtovat nebo svařovat k sobě z několika různých elementů. Investice, které by umož-

nily ocelárnám válení těchto profilů, šly by arcit do milionů, ale konečně by prolomily ledy, takže by i naše republika se konečně dostala do popředí, mezi ostatní národy i v tomto směru. Teď pokulháváme žalostně kdesi v pozadí.

Zákonodárství! Nemáme vyřešenu otázku, co jest ohnivzdorná budova a patřilo by spíše do sféry anekdot, kdybychom zde reprodukovali názory některých vlivných pánů, co v ocelovém mrakodrapu hoří, jak dlouho to hoří a co se s ocelovými sloupy děje. Kdyby určití páni zasedali v newyorské radnici, tak by toto město bylo doposud indiánskou vesnicí. V celé řadě případů předkládali jsme na „bojovných“ schůzích stavební předpisy z USA a také zkušenosti velkých amerických požárních pojišťoven a hasičské asociace. V Americe jsou na tyto věci velmi přísní. Ale nad vším tím materiálem, který máme zdarma k dispozici, aniž bychom za trpké zkušenosti a pokusy dali jednoho haléře, se pouze pokrčí rameny a řekne: což cizina, zde jsou jiné poměry. Jakoby ocel americká byla jinou, nežli československá, jakoby beton byl jinde jiný než u nás, jakoby papír, dřevo, koberce a jiné hořlaviny měly v Americe jiný kalorický obsah než v naší republice, kde pravděpodobně vše hoří větším žárem . . .

Opakují poznovu, že na našich vysokých školách se nepřednáší dosti intensivně, z gruntu a do detailů, jak vzniká ocelová budova. O tento bod jsem ochoten se přit a to ve prospěch dorůstající generace, která přijde do zcela jiného věku, s každou osobou. Víím to! Studenti přicházejí do mé kanceláře a žádají podklady, výkresy ocelových budov. Schází jim celková koncepce. Schází jim praktické vyučení a odkud je mají vzít, když ti, kdož teoreticky vyučují, sami nikdy ocelové stavby nepodnikali, při jejich provozu nestáli a neprocítali a nepochopili celou práci, která není tak jednoduchou, jak se zdá.

Kromě toho leží na nás ještě mūra, která je naprosto zbytečná. Lidé se mne nepřímó ptají: snad byste nám nechtěl Prahu znešvařit mrakodrapy. Říkám: „Malou stranu bych jistotně nechtěl znešvařit vysokými moderními stavbami. Tato místa jsou i pro mne čímsi posvátným. Ale chtěl bych v nových čtvrtích a hlavně v nové obchodní čtvrti, která by již jednou měla povstati, okrášlit Prahu vysokými stavbami.“

Říkáme s t o v ě ž a t á P r a h a. Kdyby se byli naši předkové řídili zásadou, že mezi nízkými domy nemají být stavby vysoké, neměli bychom dnes sto věží, které Prahu kráslí, a Praha by byla zůstala nízkým zádumčivým mořem střech. I minarety jsou krásné. I Praha by snesla v nových svých čtvrtích moderní minarety a nemyslím si, že 20, 30 poschodí je něco, nad čím se hlava točí.

Musíme výš! Výše můžeme však pouze za pomoci ocele. Jestli nás výše nechtějí pustit zákony anebo kapsní zájmy určitých kruhů, tedy vííme, že se tím páše na rozvoji města velká křivda, na níž dopláceti bude příští generace. Naše město bude dušeno, bude žít čím dále tím pomalejším tempem, dopravu nebude možno protlačit úzkými uličkami, které pojímají málo lidí. Dát zákaz, předpis, přitlačit k němu razítko, jest věc velmi snadná, ale chápati tempo života a v tom směru ukazovat cestu, jest věc daleko nesnadnější. Nebojme se toho, čeho se ostatní svět nebál.

dopisy

Odpověď inženýrova

Velevážený pane redaktore,

čtu „Přítomnost“ od prvního čísla jejího prvního ročníku a vážím si její úrovně i cílů, jež sleduje, tolik, že mi zajisté nezalíte, vyslovím-li Vám svým dnešním dopisem nejen svůj nesouhlas, ale i své podivení a ještě více své politování nad tím, že jste mohl připustiti do svého časopisu články tak tendenční a demagogický jako je onen, nazvaný „Moderní stavby na betonovém písku“ v čísle 50.

Sám jsem již po více než 25 let prakticky činným v oboru stavebně-inženýrském, stavby jsem prováděl, jiné jen vedl a nad jich prováděním dozíral, a činím tak i dodnes. Myslím proto, že jsem získal podstatně více zkušeností a poznatků, než pan J. R., který sám o sobě říká, že působil před lety jako kreslič v jedné stavitelské kanceláři a který se domnívá, že tato zcela podřadná a snad i ne dlouho trvající činnost mu dává legitimaci k tomu, předkládat veřejnosti svůj, mimochodem řečeno, velmi jednoduchý rozsudek o příčinách stavebních katastrof a nehod. Skutečný odborník by nikdy nemohl souditi tak primitivně a neuchýlil by se k zcela paušálnímu obviňování architektů, chefů provádějících firem, osob pověřených dohledem i jiných zúčastněných lidí. Není nic pohodlnějšího, lacinějšího a libivějšího pro nepřemýšlející dav, tedy i demagogičtějšího, než prostě říci, že vše je zlodějina a lumpárna.

Dovolte mi, abych, jistě i za nemálo jiných Vašich čtenářů techniků, konstatoval, že takovéto vysvětlování zmíněných neštěstí je svrchovaně nespravedlivé a nesprávné. Stejně nespravedlivé, jako kdyby řada jiných katastrof na dílech technických, katastrof mostů, vodních přehrad, parních kotlů, různých strojů jiných, lodí a pod. byla vysvětlována nepoctivostí lidí. Každé technické dílo, zvláště však stavba, je výsledkem práce celých set lidských rukou, které působí nejen na stavbě samé, ale na přípravách dodávek přečetných řemeslníků i na výrobě stavebních hmot a není vůbec v lidských možnostech, ani při největší poctivosti a svědomitosti všech zúčastněných, s matematickou, t. j. absolutní jistotou vyloučiti možnost jakéhokoliv kazu na hmotě, jakéhokoliv omylu či přehlédnutí v provádění prací vlastních či přípravných. Je možno, pravděpodobnost neštěstí snížit na minimum a toho se docíluje i u nás. Vždyť jedno stavební neštěstí přijde sotva na sto tisíc provedených staveb. Kolik tragických nehod jen

automobilových jest každého roku způsobeno vadou konstrukce nebo kazem materiálovým? Bez ojedinělých obětí nelze budovat technických děl. Kolik lidí bylo usmrčeno elektřinou, plynem a u obojího vadnou instalací? I zde byli vinníci uplacení?

Pan J. R. však nejen nedoloženě a paušálně obviňuje. On také způsobem zcela nereseriosním přehání. Ve zdrcující většině domů funguje ústřední topení i rozvod teplé vody správně, a stejná většina domů není za dva roky hromada sešlých, uvnitř i zevně oprýskaných baráků, ve kterých, má-li být možno v nich bydlet dále, se již v té době musí prováděti důkladné opravy. Stejně je nesmírně přehnáno tvrzení, že domy u nás jsou paušálně špatně nakresleny, špatně postaveny a že se v nich špatně bydlí. Je veliké množství domů velmi dobře a moderně řešených, ve kterých se bydlí výborně, a doporučoval bych panu autorovi, aby srovnal úroveň bydlení a účelnost půdorysů, ovšem v průměru, mezi dobou předpřevratovou ba i z prvních let popřevratových, s onou z let posledních.

Stejně demagogickým je tvrzení pana autora, že se dělníkům upírá práce přes čas, že úředníci musejí mlčet (aby nebyli vyhozeni) o korupci svých zaměstnavatelů, kteří částečně uplácí, částečně se dávají upláceti, a jest nechutné čísti, jak při tom využívá citu čtenářů pro lidskou bídu.

Nemohu však využívatí Vaší trpělivosti přespříliš. Dovolte mi, abych jen ještě resumoval v tom smyslu, že stavební neštěstí i menší stavební nehody v největším počtu případů jsou výsledkem jednak lidských zavinění, pocházejících někdy z nedostatku vědomostí, jindy z nedokonalé dbalosti a pečlivosti či pozornosti, tedy vad všeobecně lidských a nejsoucích důsledkem nepoctivosti a úplatkářství, jednak nešťastné shody okolností a příčin ležících mimo dosah lidské moci.

V každém případě jest však nesprávné a odsouzení hodné, veřejně a v časopisu tak vážném a obecně ceněném, podřívati důvěru ve vědění našich architektů, inženýrů a stavitelů tak paušálně, jak činí pan J. R., a ještě horší, podřívati důvěru v jejich lidské vlastnosti, v jejich povahu a čest.

Přenechávám zcela Vám, vážený pane redaktore, abyste posoudil, stojí-li moje řádky za to, aby byly v některém z příštích čísel Vašeho časopisu otištěny. Dávám Vám je v každém případě zcela k dispozici. A domnívám se, že byste, při svém smyslu pro objektivnost a spravedlnost, měl jich uveřejněním poskytnouti našemu stavu možnost, aby si Vaši čtenáři opravili svůj soud o něm jako celku i o cti jeho příslušníků.

Poručím se Vám s ujištěním své opravdové úcty.

Ing. Ant. Bass.

Káva mocca Bon Ami - ta káva mezi kávami

Los, který bojuje za vaše štěstí

JE LOS TŘÍDNÍ LOTERIE

Přes 1.300.000.000 Kč vyhrál hráčům třídenní loterie od převratu

BOHATSTVÍ

TISÍCE KRÁSNÝCH PŘEDMĚTŮ -
TISÍCE KRÁSNÝCH DÁRKŮ!

KAREL KELLNER V PRAZE

zřídil na Václavském náměstí č. 25 na nároží paláce pojišťovny Generali nové vzorné papírnictví, které je svou vnější i vnitřní úpravou, neméně však svým vynikajícím výběrem zboží skvělou pozoruhodností Prahy. Jakostní spolehlivá zlatá pera, jemné dopisní papíry vybraného vkusu a jiné papírnické zboží pro každou potřebu.

Svět knih

Roč. 6. Číslo

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

52

Ivan Jelínek:

RŮST*

*Prýštic jak drobný paprsek
a roztrhujíc mrazu blanky
navléká růstu zlatý náprstek
a pozaívá smrti černé kaňky
z večera zavře tmu jako branky*

*a ostrým hřebenem letorost
učeše*

*Tichá jak kamenina
v mléčných džbancích
pro vlhkost noci s nimi uteče*

* Ze sbírky „Nedělní procházka“.

NOVÉ KNIHY

Fr. Götze: **STĚHLÍKŮV ZÁPAS O VYSLOVENÍ ZÁKONA ČESKÉ ZEMĚ.** Ladislav Stehlík: „Zpěv k zemi“. Vydalo nakladatelství Fr. Borový v Praze 1936.

Lyrický fond Ladislava Stehlíka rozvíjí se v nové sbírce „Zpěv k zemi“ do větší bohatosti a větší básnické síly než ve sbírce předěšlé („Kvetoucí trnka“), i když jeho básnický cíl zůstává týž. Tím cílem je: lyricky vysloviti zákon české země — nic víc, nic méně. Vývoj je hned v mnohem větší určitosti a konkrétnosti; není tu už všeobecné melodie českých polí a lesů; Stehlík se stává básníkem chudého kraje jihočeského a západočeského — a vůbec básníkem české hrdinské chudoby. Ale ten kraj se mu rozeznává tak typickou českou melodií, tak opojnou českou písní, že musíme leckde sáhnout až k Nerudovi a jeho „Prostým motivům“, aby ste našli pravou analogii. Český kraj, to jsou pro Stehlíka kamenité kopce s kamenitými políčky, kvetoucí trnka, jejíž plody chutnají trpce, chudobka v prachu příkopu, bodláčí, metelice, chudoba, hořký stesk chudého člověka a jeho hluboká hloubavost — mhy a velká touha po světle duševním. Ale český kraj je mu také kraj Husův a Čechického, kraj hledatelů životní a boží pravdy, kraj božích bojovníků, kteří chtěli zbudovati království boží v Čechách... všude mluví minulost, všude bohaté stopy po ní. Stehlík se tak úplně prolnul melodií tohoto kraje, že to, co nejsilněji vystihuje, je právě monotónní, ale slavný a široký proud času, melodie chudobného, vnějšně nevzrušeného života, zasloubanou do minulosti, věčnou jednotu života dnešního a minulého, dvojzpěv dneška a věčejšků, v němž zní uprostřed změn jen pravda země a pravda nebes hlasem týmž a jediným.

Dialektický protiklad určuje básnický typ Ladislava Stehlíka: tento lyrik, jehož rodnou buňkou je prostý rytmus života českého kraje, je současně básník duchovní, přemýšlivý, leckdy až reflexivní. V jeho typu se spojuje svěžest smyslových vznetů s duchovním visí a vytváří právě to, co je pro něho tak charakteristické: verš, v němž je spíš kresebná určitost a přís-

* Přetisk z Nár. osvobození.

Literární ceny

„Myslím, že literární ceny mají svou dobrou stránku. Kdyby nebylo literárních cen, to znamená uměleckých porot, které je udělují, staří páni by nečili mladé autory, stejně jak mladí nečtou díla staré generace.“

J. H. Rosny

nost než impresionistická změt svě-
zích skvrn. Stehlík není impresionista: nedává dojem, nýbrž přesné tvary, jejichž obsahem je duchovní vise. Vezměte na příklad takovou „Mateřídoušku“. Hned v prvních verších rozvine Stehlík ne smyslový dojem z meze, poseté květem, nýbrž význam, smysl, symbolický dosah mateřídoušky pro jeho duši: „Sdělení samých nebes mluví tebou k nám, kdož v skrytu samot nasloucháme zemi. Vábení tajná, hlas, jenž stoupá k tmám, z kořání tvého v létě nad mezemi.“ A dál zase jen význam a smysl zjevu a ne jeho opojná realita. V slabších číslech Stehlík přímo zanedbává smyslový element básně, destiluje z realit duchovní obrazy, obtížené významem a smyslem a ztrácející sugestivnost reality. Ale jsou tu básně, kde se oba živly harmonicky vyrovnaly a nabýly tak precizního tvaru, že jeho básně zvoní, jiskří a svítí. Nemohu si odepřít a necitovat na příklad básně

„U Husince“.

„Průsvitná dálka nad lesy —
zčernalých křížů klid
pod šedivými nebesy.

Vždy s trochou mhy ve hlasu
slyšíš tu ticho znít.
A spodní tón a řízy stín. —
Minulost v šatě nečasů
zříš jíti z tíhy hlín.

Jen jednou tady prudce dých'
van hlubin této země:
Hlad chudých v hladu bohatých.

Jen jednou, teskná země —
a navždy v chladu kamene
hlas nitra se tu chví.
Pře boží? — Ptej se plamene. —
Ten ví.“

Jsou ovšem chvíle, kdy duchovní zření přebíjí zření smyslové, kde básník vystihuje realitu jen významem a symboly duchovními. Pak se objeví, že i v básni tak silné sociální struktury (Pastouška) postihuje realitu obrazy ze sféry umělecké a duchovní, vidí sice rozbité okno, očazený trám, kyselý zápach bídy, zašlých zdí špatně zabílený klam, ale také křížovou cestu střídý, pašije žalm, žalm Jobův na hnojišti. Zde je třeba tvůrčí bdělosti: Stehlík tu ztrácí lyrický ozon. Jeho cesta od konkrétních realit k pochopení širší zákonitosti kraje a života je správná. Ale básník musí víc milovat život než ten zákon. Je třeba, aby jeho sloka dovedla přímo vyvolat právě zár lásky, palčivost slunečního dne, opojnou melodií jara.

Stehlíkovo nazření kraje je komplexní. Spojuje se mu ve visí realita, minulost, smysl a význam, idea. Má tu na příklad básně „Lipa před kostelem“. Co

všechno dostal Stehlík do těch strof! Celou opojnou krásu zjevu, ale i celou minulost, lipa byla svěd kem života celého kraje, svými kořeny souvisí s mrtvými a květem s dnešním životem, spojuje v sobě minulost s dneškem a je velkým symbolem života v celém jeho roz poutání. Zde je vše, co dává Stehlíkův lyrismus nejsilnějšího. Zde je syntesa, tvar, vášně, láska, něha a průhled do tmy života.

První oddíl knihy se jmenuje „Z jižních Čech“ a má čtyři oddíly. Je to nejdramatičtější báseň knihy. Stehlík, jindy přímo se vyhýbající antithesám, zde je přímo hromadí (třetí oddíl) a dosahuje prudké a vášnivé pulsace, třeba ve IV. oddílu je to spíš improvizace než definitivní tvar. Ale zrovna tento oddíl znamená cestu dál, otevřený výhled do dalšího vývoje tohoto básníka. Ovšem, zpívá-li v poslední strofě, že jeho cesta půjde „dál od světa — však blíže k Bohu“, není to přesná devisa: blíž k světu a blíž k Bohu, blíž k Bohu, protože blíž k světu — tak tomu chce osud dobrého lyrika. Neboť Stehlík se musí mocí mermo zbavit českého flagelantského květismu, který poškozujou jeho melodií přílišnou pasivitou. V Čechách není přece jen pasivita oddání do vůle boží, pasivita chudoby a hořkosti, ale i boj proti chudobě a boj proti mdlobě — aktivita, krev, síla a prudké rašení energií. Blíž k světu — k jeho čínorodé energetice! To je devisa základní.

Stehlík roste, zraje, rozpiná se, jeho verš krystalisuje, je světlý, bohatý, obsažný a má vzácnou melodií a typickou českou vroucnost. Tento lyrik je na vzestupu. Jestliže chcete tradiční lyriku — zde je. Ale ta Stehlíkova tradičnost je revoluční. Srovnajte ho třeba se Sládkem! Jak je básník „Selšských písní“ a „Českých znělek“ proti němu sedivý, popísný, suchý a jeho melodie jaksi splíhlá! Stehlíkův zápas o lyrické vystižení zákona české země, českého kraje... to je navázání na nejsvětější prameny české básnické tradice. A jeho vývoj tradice rozšiřuje a násobí.

Plnicí pero a plnicí tužka, oba tyto nezbytné předměty denní potřeby každého pána, jsou právě tak praktickým jako vítaným dárkem. Vkusné pouzdro s průhledným pístovým plnicím perem KOH-I-NOOR a šroubovací tužkou KOH-I-NOOR uvádí do obchodu pod čís. 314/C firma L. & C. HARDTMUTH. Cena Kč 135.—.

ZA JANEM HERBENEM

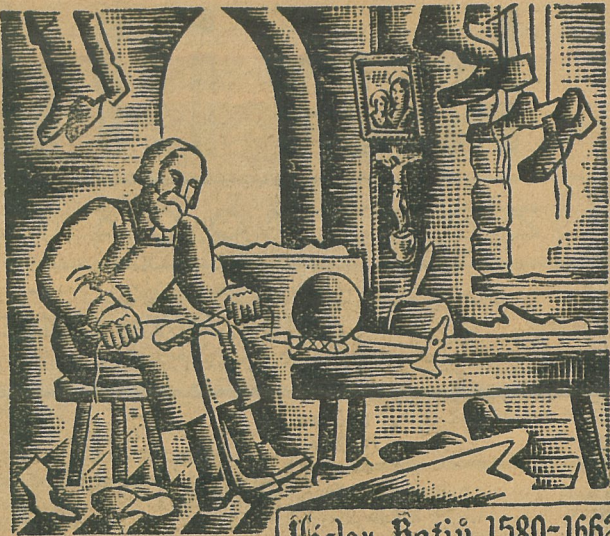
Jana Herbena, který umírá bezmála osmdesátiletý právě na Štědrý večer, provází na věčnost nejen pověst vynikajícího spisovatele a novináře, čelného představitele českého realismu literárního i politického, ale i pověst obětavého a statečného spolubojovníka Masarykova. Autor malebné kroniky rodného kraje „Do třetího i čtvrtého pokolení“, bohaté knihy „Vzpomínek“, zakladatel a vedoucí redaktor Času, který na poli našeho politického i kulturního života před válkou i za války vyoral jednu z nehlubších brázd, stál věrně po boku T. G. Masaryka ve všech jeho rozhodujících bojích, které tento za svého života vedl. Jeden z nejčestějších spisovatelů, jehož míva je přímo příkladná svou výraznou dikcí i vzácnou čistotou a vskutku klasičká svou harmonickou vyrovnaností, má právě jako bojovník politický i literární nemalý podíl na našem národním obrození i osvobození a nikerak nenadšazujeme, říkáme-li, že až do sklonku svého života, požehnaného věkem i dílem, měl na mysli zdravý vývoj i budoucnost svého národa. Proto odchodu Jana Herbena, jehož poslední práci je nedávno vydaná diskretní kniha vzpomínek „Masarykův rodinný život“, želi celý národ, který na něho tak dlouho a věčně bude vzpomínat.

KNIHY REDAKCI DOŠLÉ.

Benjamin Klíčka: Do posledního dechu. Román. Cena Kč 33.—. Vydala Družstevní práce. Klíčkův román „Do posledního dechu“ líčí ředitele Dřevotrupu, který prochází očištnou lázní zápasu mezi soukromým štěstím a povinností k celku; po bohatých zkušenostech svého dětství a mládí vstupuje do mužného věku, zdoben láskou žen a přátel, ale poznává, že jeho životním údělem zůstává především tvrdá práce.

T. G. Masaryk: Česká otázka. Naše nynější krize. 4. vydání. Spisů T. G. Masaryka kniha 5. S 10 vyobrazeními. 62 Kč. Vydal Čin v Praze. Hned úvodem je třeba říci, že nové vydání České otázky a Naši nynější krize, těchto stěžejních prací Masarykových, přichází v dobu zvláště vhodnou; neboť objasnit konkrétní program národní je dnes stejně aktuální, jako tomu bylo, když tyto knihy vyšly po prvé.

Anna Štětková: Tři děvčata ze septimy! Ilustroval J. S. Hauptmann. Cena Kč 18.—. Vydal A. Storch a syn. Tři děvčata, tři osudy dnešní mladé generace, která se musí bit se životem, hledat práci a vyrovnati se se vším, co doléhá na jejich mládí.

Děkujeme

našim zákazníkům
za důvěru, kterou
projevovali naši
práci po celý rok!

Václav Batiů 1580-1662

500c

Lukáš Batiů 1610-1683

500c

Lukáš Batiů 1660-1727

500c

Martin Batiů 1691-1761

500c

Martin Batiů 1715-1777

500c

Šimon Batiů 1755-1833

500c

Ant. Batiů 1802-1850

500c

Ant. Batiů 1844-1905

500c

Tomáš Batiů 1876-1932

500c

Jan Q. Batiů nar. 1898

500c

**Naše
300-letá
tradice**

je zárukou
dokonalé, odborné
služby.

Přejeme Vám

v Novém roce mnoho
štěstí a úspěchu.

Bata

